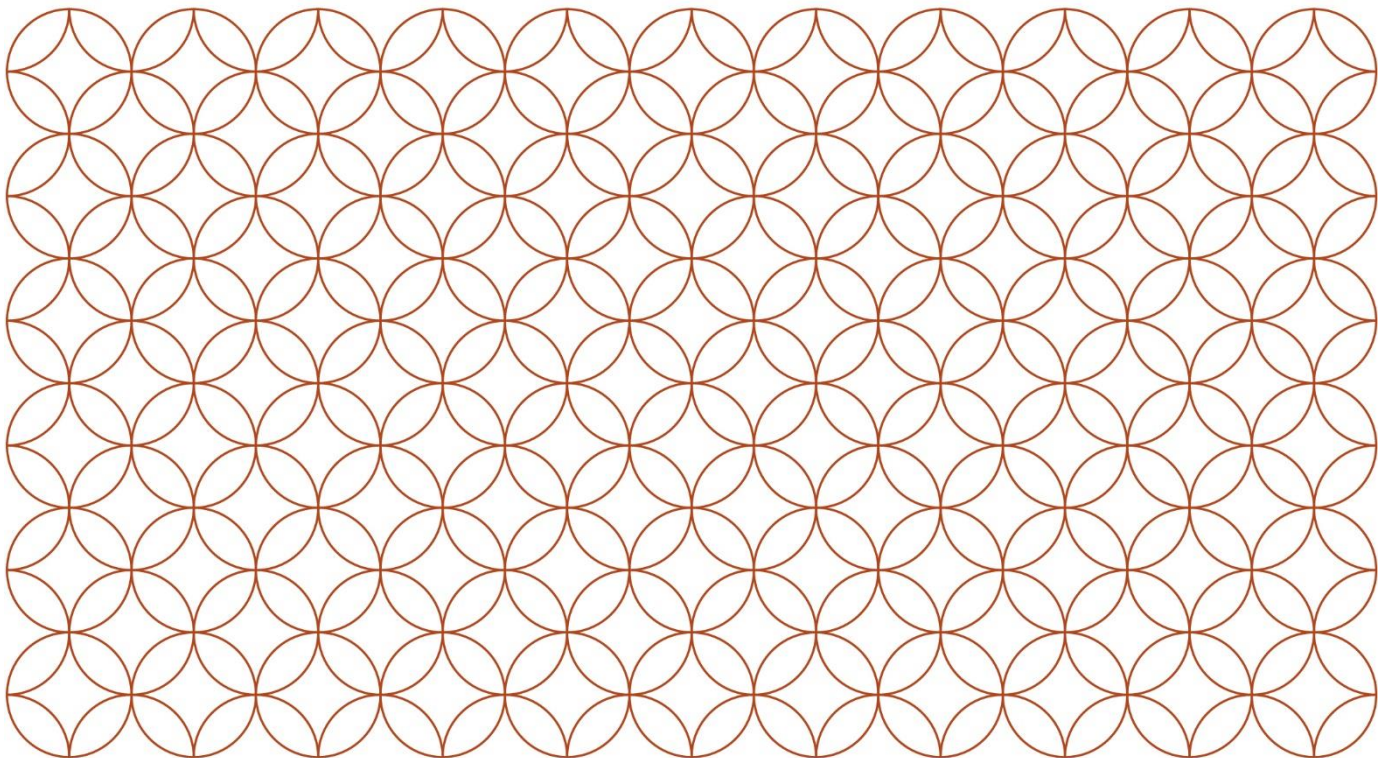




Regeringsredovisning

Uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska (U2019/01553/S (delvis), U2019/03787/S)



Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2022-04-13

Diarienummer: 2022:512

Skolverket, Stockholm 2022

Innehåll

1. Sammanfattning	6
2. Inledning	8
3. Bakgrund	9
4. Redovisningens struktur	9
5. Verksamhetslogik för regeringsuppdraget	10
6. Skolverkets arbete med regeringsuppdraget	12
6.1 Generella och riktade insatser	12
6.1.1 Generella insatser.....	12
6.1.2 Riktade insatser.....	13
6.2 Identifierade behov	16
6.2.1 Skolverkets lägesbedömning.....	16
6.2.2 Generella insatser.....	18
6.2.3 Riktade insatser.....	19
7. Genomförda insatser	22
7.1 Huvudmannanivå	23
7.1.1 Generella insatser.....	23
7.1.2 Riktade insatser.....	26
7.2 Förskola	27
7.2.1 Generella insatser.....	27
7.2.2 Riktade insatser.....	28
7.3 Grundskola och motsvarande	30
7.3.1 Generella insatser.....	30
7.3.2 Riktade insatser.....	34
7.4 Gymnasieskola och motsvarande	37
7.4.1 Generella insatser.....	37
7.4.2 Riktade insatser.....	39
7.5 Kommunal vuxenutbildning	41
7.5.1 Generella insatser.....	41
7.5.2 Riktade insatser.....	43
8. Resultat av uppföljning och utvärdering	44
8.1 Generella insatser	45
8.1.1 Uppföljning av Samordnare för nyanlända elevers lärande.....	45
8.1.2 Uppföljning av Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram (IM) – styrning.....	46

8.1.3 Uppföljning av Traumamedveten omsorg (TMO).....	47
8.2 Riktade insatser.....	49
8.2.1 Utvärdering av riktade insatser för nyanländas lärande.....	49
8.2.2 Indikatoruppföljning.....	54
8.2.3 Statistikuppföljning av kommunala huvudmän som avslutat samverkan inom de riktade insatserna.....	54
8.2.4 Sammanställning av huvudmännens slutredovisningar.....	56
9. Diskussion och slutsatser	59
9.1 Återkoppling till föregående regeringsredovisning.....	59
9.2 Generella och riktade insatser - en helhet.....	60
9.3 Systematiskt kvalitetsarbete och långsiktighet	61
9.3.1 Vikten av ett välfungerande systematiskt kvalitetsarbete	61
9.3.2 Långsiktighet och genomförda insatsers bidrag till bestående förändringar.	62
10. Framåtblick.....	63
10.1 Se över stöd för systematiskt kvalitetsarbete	63
10.2 Uppföljning och användning av insatser	64
11. Ekonomi.....	65
11.1 Kostnader för uppdragen Nyanländas lärande och Samverkan för bästa skola.....	65
11.2 Kostnader per verksamhetsområde	67
11.2.1 Kostnader inom verksamhetsområdet Riktat stöd	67
11.2.2 Kostnader inom verksamhetsområde Bidrag till riktade insatser	67
11.2.3 Kostnader inom verksamhetsområde Generellt stöd.....	67
11.2.4 Kostnader inom verksamhetsområdet analys, kommunikation m.m.....	68

1. Sammanfattning

Skolverket har sedan 2015 ansvarat för genomförandet av regeringsuppdraget att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska. Syftet är att stärka huvudmännens förmåga att erbjuda barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet.

Under 2021 har detta genomförande fortsatt genom att Skolverket har erbjudit stöd till huvudmän, rektorer, lärare och andra målgrupper i samtliga skolformer från förskola till vuxenutbildning. Skolverket ger stöd genom generella insatser som finns tillgängliga för alla och riktade insatser som innebär att Skolverket varje halvår med hjälp av urvalskriterier väljer ut och erbjuder ett antal huvudmän stöd genom en treårig samverkan.

Skolverkets generella insatser inom de nationella skolutvecklingsprogrammen tillhandahålls samlat för målgrupperna via Skolverkets webbplats och erbjuds i olika former. Det kan till exempel ske genom modulbaserad kompetensutveckling med material på Skolverkets lärportal, webbkurser på Skolverkets utbildningsplattform, processtöd och nätverk, utbildningar genomförda av lärosäten eller andra aktörer samt andra typer av stödmaterial såsom webbtexter och publikationer.

De riktade insatserna erbjuds huvudmän som faller ut i de urval som Skolverket gör årligen. Under 2021 har det genomförts ett urval i maj. Erbjudandet om att ingå i de riktade insatserna innebär att huvudmän får stöd av Skolverket under tre år. Stödet består av tillgång till två av Skolverkets processtödjare samt ekonomiska bidrag för att genomföra utvecklingsinsatser. Samverkan genomförs i en process som inleds med framtagandet av en nulägesanalys som ligger till grund för en åtgärdsplan i vilken det framgår vilka utvecklingsinsatser som är prioriterade att genomföra. När beslut om vilka insatser som ska genomföras är fattat vidtar arbetet med att planera, genomföra och följa upp dem.

Under 2021 har genomförandet följts upp på olika sätt. Skolverkets generella insatser följs upp genom till exempel antalet deltagare på utbildningar eller genom webbstatistik. En del av de generella insatserna följs också upp på andra sätt. I insatsen Samordnare för nyanländas lärande redovisar de deltagande huvudmännen bland annat följande upplevda effekter; att insatserna har bidragit till ett förbättrat samarbete mellan studiehandledare på modersmål och lärare, att nyanlända elevers utbildning finns med som en del i det systematiska kvalitetsarbetet samt ett förbättrat mottagande av elever och ökad språklig medvetenhet i undervisningen. I insatsen Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram (IM) har Skolverkets medarbetare dokumenterat erfarenheter av utvecklingsarbetet. Utifrån dessa samlade erfarenheter har Skolverket erfarit att deltagarna i olika omfattning fått en ökad förståelse för huvudmannens styrning av hur introduktionsprogrammen ska fungera.

Deltagarnas olika perspektiv och kunskaper har kunnat bidra till att huvudmannen får en helhetsbild av den egna verksamheten när behoven identifieras, beskrivs och prioriteras.

I slutet av 2021 publicerade Skolverket en utvärdering av de riktade insatserna för nyanländas lärande. Utvärderingen har genomförts av Skolverket och fokuserar på effekterna av de riktade insatserna för nyanländas lärande efter avslutad samverkan. Utvärderingen är avgränsad till perioden 2016–2019. Vid slutet av denna period hade 60 huvudmän avslutat sin samverkan med Skolverket. Dessa huvudmän ingick i urvalsomgångarna 1 till och med 5 med en samverkansperiod på mellan två och tre år. När utvärderingen genomfördes hade det gått ett till två år sedan huvudmännen avslutade sin samverkan med Skolverket. Den sammantagna bilden utifrån utvärderingens bredare enkätundersökning är att en stor majoritet av huvudmannarepresentanterna upplever att de riktade insatserna har bidragit till förbättringar inom fyra centrala områden. De fyra områdena är förmåga att analysera och bedöma hur mottagandet av målgruppen fungerar, förmåga att analysera och bedöma hur undervisningen för målgruppen fungerar, kunskap om hur de kan öka kvaliteten på undervisningen och verktyg för bedömningar av nyanlända elevers kunskaper. Utvärderingen innefattade även fallstudier i fyra kommuner. I alla dessa fyra kommuner identifierar utvärderingen positiva förändringar som de riktade insatserna har bidragit till. I två av de fyra kommunerna bedömer utvärderingen att de riktade insatserna har bidragit till förbättrade förutsättningar för huvudmannen och dess skolenheter att erbjuda målgruppen en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Resultaten från fallstudierna pekar på vikten av att integrera utvecklingsarbetet i ett systematiskt kvalitetsarbete. Gemensamt för de två kommuner där utvärderingen bedömer att huvudmannen har skapat förbättrade förutsättningar är att insatserna har följts upp på huvudmanna- och skolenhetsnivåerna samt att det har funnits ett arbete för att säkra att nyttan av de riktade insatserna ska bli varaktig.

Sedan 2018 följer Skolverket upp genomförandet av de riktade insatserna inom Nyanländas lärande med hjälp av indikatorer. Indikatorerna syftar till att ge en övergripande bild av hur de huvudmän som har tagit del av insatserna har uppfattat värdet av dem. Uppföljningen omfattar de huvudmän som vid tiden för uppföljningen hade avslutat samverkan med Skolverket och genomförs genom en enkät till deltagare i de lokala teamen som löpande varit aktiva i arbetet. 2021 års uppföljning omfattade 16 huvudmän. Skolverket bedömer utifrån indikatorernas utfall att andelen som upplever att stödet inom de riktade insatserna inom Nyanländas lärande bidragit till ökad kunskap uppgår till en god nivå, medan andelen som upplever att insatsen ökat verksamhetens förmåga att utvecklas uppgår till en tillfredsställande nivå.

Skolverket har dessutom gjort en sammanställning av statistik över hur elevers resultat utvecklats på de grundskolenheter vars kommunala huvudmän deltagit i de riktade insatserna och som ingick i urval 1–5. Dessa benämns fortsättningsvis som kommuner som deltagit i de riktade insatserna. Uppföljningsperioden sträcker sig från läsåret 2015/16 till och med 2020/21. Statistikuppföljningen visar

hur resultaten har förändrats under uppföljningsperioden, men det går inte att säga att det är just de riktade insatserna som lett till förändringarna i resultatet. Som framgår av statistikuppföljningen ökar behörigheten till gymnasieskolans yrkesprogram och det genomsnittliga meritvärdet för elever i årskurs 9 under uppföljningsperioden som helhet, i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna. I årskurs 6 ökar andelen elever med godkända terminsbetyg i samtliga ämnen för elever med utländsk bakgrund under uppföljningsperioden. Om gruppen elever med utländsk bakgrund delas in efter en mer detaljerad kategorisering framgår att det är nyinvandrade elever som står för ökningen i andelen elever med godkända terminsbetyg i samtliga ämnen. Bland elever med utländsk bakgrund i årskurs 9 är det även här elever som är nyinvandrade som står för ökningen av behörigheten till gymnasieskolans yrkesprogram och det genomsnittliga meritvärdet.

Sammanfattningsvis kan sägas att det samlade utbud av generella och riktade insatser som Skolverket erbjuder kan ha bidragit till att de som tagit del av insatserna har tagit steg mot ökad likvärdighet och förbättrade förutsättningar för högre måluppfyllelse och goda kunskapsresultat. Det processtöd som Skolverket ger, framför allt i de riktade insatserna men även i vissa generella insatser, är viktigt för en långsiktig och uthållig förbättring i arbetet hos deltagarna. Lokala team eller samordnare utgör en viktig funktion för planeringen och genomförandet av utvecklingsarbetet under och efter samverkansperioden.

Skolverket bedömer därmed att genomförandet av regeringsuppdraget har gjorts i linje med uppdragets syfte och mål. Skolverket kommer under 2022 fortsätta arbetet med att vidareutveckla stödet till målgrupperna.

2. Inledning

Sedan 2015 arbetar Skolverket med regeringsuppdraget att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska (U2019/01553/S (delvis) U2019/03787/S).

Enligt uppdraget ska Skolverket genomföra systematiska insatser i syfte att stärka huvudmännens förmåga att erbjuda barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Målet är förbättrade förutsättningar för högre måluppfyllelse i förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och förbättrade förutsättningar för goda kunskapsresultat för elever i grund- och gymnasieskolan samt inom kommunal vuxenutbildning.^{[1][2]}

¹ I regeringsuppdraget anges även att skolformen särskild utbildning för vuxna omfattas. Den 1 juli 2020 upphörde dock särskild utbildning för vuxna som egen skolform och blev en del av den kommunala vuxenutbildningen. Samtidigt bytte utbildningen namn till komvux som särskild utbildning.

² I denna redovisning används i hänvisningar till målet ibland förkortade benämningar så som till exempel ”förbättrade förutsättningar” eller ”förbättrade förutsättningar för högre måluppfyllelse och goda kunskapsresultat”.

Målgrupper för de olika insatserna ska vara huvudmän, rektorer, förskollärare, fritidspedagoger, lärare i alla ämnen, studiehandledare på modersmål samt annan personal inom skolväsendet. Med annan personal avser Skolverket i det här uppdraget exempelvis personal inom elevhälsa, skolbibliotek samt studie- och yrkesvägledning. Nyanlända elever och deras progression inom utbildningssystemet ska särskilt uppmärksammas, liksom huvudmän med särskilt svåra förutsättningar. Vidare ska insatserna bidra till att nå det nationella jämställdhetspolitiska målet där ett delmål är jämställd utbildning.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet årligen senast den 15 april. I redovisningen ska myndigheten beskriva hur genomförandet av regeringsuppdraget fortlöper. Insatser och resultat av satsningen ska analyseras.

3. Bakgrund

Detta är den nionde redovisningen av Skolverkets genomförande av detta regeringsuppdrag.

I redovisningen som lämnades i april 2021 beskrevs att Skolverket sedan start har genomfört uppdraget genom två olika strategier:

- Generella insatser som finns tillgängliga för alla inom de nationella skolutvecklingsprogrammen.
- Riktade insatser som innebär att Skolverket varje halvår med hjälp av urvalskriterier väljer ut och erbjuder ett antal huvudmän ett treårigt samarbete.

Båda strategierna har använts även under 2021 och syftar till att nå ut med stöd både med bredd och djup. För att konkretisera vad goda förutsättningar kan innebära samt hur vägen mot dessa kan se ut tog Skolverket under 2020 fram en ny verksamhetslogik för genomförandet av uppdraget. Denna har under 2021 använts för såväl planering som kvalitetssäkring och uppföljning av insatser.

4. Redovisningens struktur

I redovisningens kapitel 5 finns en beskrivning av verksamhetslogiken för regeringsuppdraget i vilken vägen mot mål och förväntade effekter för genomförandet av regeringsuppdraget framgår. Verksamhetslogiken finns som bilaga i regeringsredovisningen.

Därefter följer kapitel 6 i vilket Skolverkets arbete med regeringsuppdraget beskrivs översiktligt. I avsnittet beskrivs också de utvecklingsbehov som Skolverket identifierat och prioriterat under 2021. Utvecklingsbehoven ligger till grund för utveckling av Skolverkets generella insatser inom de nationella skolutvecklingsprogrammen³ (NSP) och för de utvecklingsinsatser som huvudmännen väljer att genomföra i Skolverkets riktade insatser. I redovisningen används oftast förkortningen NSP för de nationella skolutvecklingsprogrammen. Det finns åtta nationella skolutvecklingsprogram. De insatser som ingår i denna redovisning finns främst i programmet Nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande.

I kapitel 7 redovisas de insatser som Skolverket erbjudit och målgrupperna tagit del av per skolform. I redovisningen används begreppet skolformer. Fritidshem är inte en skolform men inkluderas i begreppet i denna redovisning om inte annat anges. Generella insatser och riktade insatser redovisas separat. Inom de riktade insatserna används dock även Skolverkets generella insatser, det vill säga insatser inom de nationella skolutvecklingsprogrammen, vilket innebär att de kan nämnas även under riktade insatser. Eftersom många insatser erbjuds till fler än en målgrupp sker viss upprepning i texten.

I kapitel 8 Resultat av uppföljning och utvärdering presenteras resultat av uppföljningar och utvärdering i relation till regeringsuppdragets mål.

Kapitel 9 innehåller ett antal sammanfattande diskussioner och slutsatser utifrån förra årets regeringsredovisning och kapitel 6–8 i denna regeringsredovisning.

I kapitel 10 Framåtblick, beskrivs vad Skolverket mot bakgrund av de slutsatser som dras i avsnitt 8 och 9 planerar att fokusera på i det fortsatta arbetet under 2022.

I kapitel 11 Ekonomi redovisas hur tilldelade medel använts under 2021.

5. Verksamhetslogik för regeringsuppdraget

I detta kapitel ges en beskrivning av verksamhetslogiken för regeringsuppdraget (se bilaga 1). Skolverket utgår från Ekonomistyrningsverkets (ESV) synsätt och definition av verksamhetslogik.⁴

Regeringsuppdragets mål är att barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska erbjuds en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Vidare är målet förbättrade förutsättningar för högre målpuffyllelse i förskolan,

³ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/nationella-skolutvecklingsprogram#skvtableofcontent5143>

⁴ <https://www.esv.se/contentassets/147db303c0ee4b8f8bd79f9bf2155d91/2016-31-vagledning-verksamhetslogik.pdf>

förskoleklassen och fritidshemmet och förbättrade förutsättningar för goda kunskapsresultat för eleverna i grund- och gymnasieskolan samt inom kommunal vuxenutbildning.

Verksamhetslogiken konkretiserar vägen för att nå uppdragets mål, det vill säga hur aktiviteter, prestationer och effekter hänger samman. Med aktivitet i verksamhetslogiken avses det som Skolverket tar fram eller erbjuder målgruppen. Prestation innebär att målgrupperna tar del av de insatser som Skolverket erbjuder. Verksamhetslogiken fokuserar särskilt på de tänkta effekterna av verksamheternas prestationer, det vill säga det som är tänkt att bli resultatet av myndighetens aktiviteter.

Det första effektsteget är prestationsnära och antas uppstå i nära anslutning till att prestationerna är genomförda. I den aktuella verksamhetslogiken nämns exempelvis under effekt 1 att huvudmannen, rektor eller personal i förskolan eller skolan har tillägnat sig kunskap om lagstiftning och styrdokument, behov hos den aktuella målgruppen, organisering för inkludering och hälsofrämjande arbete, eller det demokratiska uppdraget. Detta som en följd av att ha tagit del av någon av de generella insatserna, eller genom det riktade stödet som Skolverket tillhandahåller.

I det andra effektsteget tillämpas den kunskap eller förmåga som målgruppen har tillägnat sig genom insatsen, det vill säga en förutsättning för att komma vidare i effektstegen är att målgrupperna genomför en aktiv handling. Det kan exempelvis handla om att huvudmannen eller rektorn gör en analys av organisationen utifrån den kunskap som erhållits genom deltagandet i insatsen. Detta kan ske inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete eller i samarbete med Skolverkets processtödjare (i de fall huvudmannen samverkar med myndigheten inom de riktade insatserna).

Det tredje effektsteget beskriver hur konkreta åtgärder för att förbättra organisationen genomförs (med utgångspunkt i den kunskap som förvärvats i effekt 1 och den efterföljande analysen i effekt 2).

Det fjärde effektsteget beskriver effekter som utgör förutsättningar för att uppdragets slutmål ska kunna uppnås. Detta steg beskriver vad som kännetecknar en verksamhet med goda förutsättningar för att nå hög måluppfyllelse och goda kunskapsresultat och innebär sammanfattningsvis att:

- Huvudmannen, rektorn och lärarna leder ett välfungerande systematiskt kvalitetsarbete där målgruppens behov är synliga. Hos huvudmannen finns en genomtänkt, flexibel, transparent och tydlig organisation för målgruppen.
- Rektorn leder ett välfungerande systematiskt kvalitetsarbete där målgruppens behov är synliga. På skolenheten finns en genomtänkt, flexibel, transparent och tydlig organisation för målgruppen.
- Läraren och annan personal har ett förhållningssätt i elev eller barngruppen där alla språk ses som en tillgång för elevens eller barnets fortsatta språk och

kunskapsutveckling och har höga förväntningar och skapar en undervisning som utmanar på en adekvat ålders och kognitiv nivå.

6. Skolverkets arbete med regeringsuppdraget

Skolverket har, som tidigare nämnts, sedan start genomfört uppdraget genom att erbjuda målgrupperna både generella och riktade insatser. Generella insatser finns tillgängliga för alla inom de nationella skolutvecklingsprogrammen och riktade insatser som innebär att Skolverket varje halvår med hjälp av urvalskriterier väljer ut och erbjuder ett antal huvudmän ett treårigt samarbete.

6.1 Generella och riktade insatser

6.1.1 Generella insatser

Skolverkets insatser inom de nationella skolutvecklingsprogrammen syftar till att ge huvudmän, förskolor och skolor stöd i att utveckla undervisningen och den pedagogiska verksamheten. Insatserna tas fram och utvecklas i en process i vilken form och innehåll bestäms. Insatserna ska bidra till att skapa förutsättningar för barns utveckling och lärande samt förbättrade kunskapsresultat för eleverna. Insatserna tillhandahålls samlat för målgrupperna via Skolverkets webbplats⁵ och erbjuds i olika former, till exempel:

- Modulbaserad kompetensutveckling med material på Skolverkets lärportal.⁶ Kompetensutvecklingsmodellen som presenteras på Lärportalen är en form av kollegialt lärande där en grupp kollegor utifrån innehållet i en modul arbetar tillsammans för att utveckla sin verksamhet. Modellen betonar professionens egen erfarenhet. Den inkluderar läsning och diskussion av aktuell forskning samt gemensam planering och utvärdering av undervisning och verksamhet.
- Webbkurser på Skolverkets utbildningsplattform.⁷ Kurserna i Skolverkets utbildningsplattform syftar till att ge fördjupade kunskaper med hjälp av artiklar, filmer och diskussionsfrågor. De innehåller både praktiska samt teoretiska delar och det finns ingen begränsning i antalet deltagare på kurserna.

⁵ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/nationella-skolutvecklingsprogram>

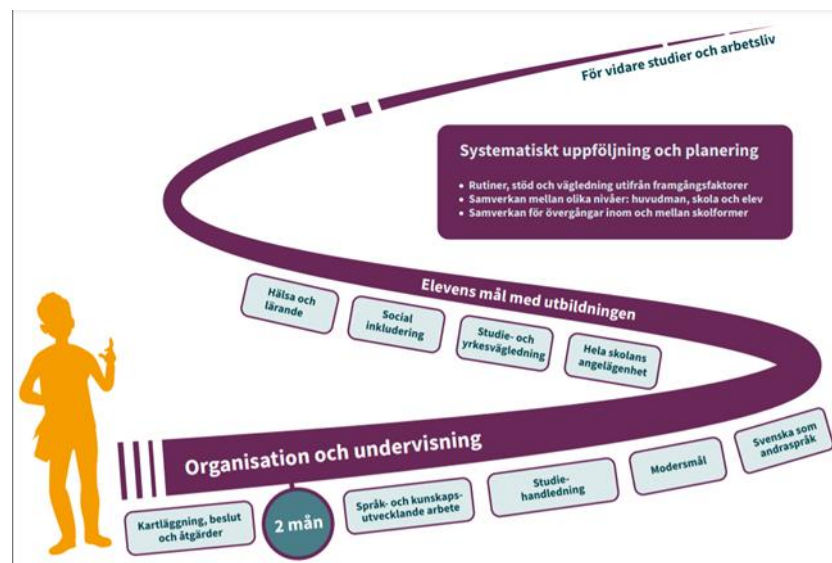
⁶ <https://larportalen.skolverket.se/#/modul/2c-nyanlanda/Grundskola/801-sprak-och-kunskapsutvecklande-amnesundervisning-for-nyanlanda-elever-den-forsta-tiden>

⁷ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/webbplatser-och-tjanster/skolverkets-utbildningsplattform>

- Processtöd och nätverk. I vissa av de generella insatserna erbjuder Skolverket under en längre eller kortare period processtöd och/eller nätverk. Arbetet utgår från lokala eller regionala behov.
- Utbildningar genomförda av lärosäten eller andra aktörer. Utbildningarna kan erbjudas fysiskt och/eller digitalt och vissa utbildningar erbjuds även som kommunförlagda utbildningar.
- Andra typer av stödmaterial till exempel webbtexter och publikationer.

För att underlätta för målgrupperna finns förutom insatser i olika former inom de nationella skolutvecklingsprogrammen även sidor på webben som syftar till att ge en helhetsbild och ge samlad och uppdaterad information. Ett exempel är sidan Leda och organisera för nyanlända barn och elevers utbildning – samlad information på webben.⁸ Här kan huvudmän, skolläring och personal få stöd i det systematiska kvalitetsarbetet för att identifiera behov verksamheten har för att kunna utveckla nyanlända och flerspråkiga barn och elevers utbildning och undervisning. Det ger potential att påverka både styrning och ledarskap och motverka skelsegregationens negativa effekter. Stödet på webben presenteras bland annat skolformsvis och på webbsidan finns bilden nedan för att ge en överblick av organisation och undervisning med eleven i centrum.

Figur 1. Utbildningen behöver ses som en helhet och bilden ger överblick och stöd i arbetet.



6.1.2 Riktade insatser

De riktade insatserna erbjuds huvudmän som faller ut i de urval som Skolverket gör årligen i maj och november.⁹ Under 2021 har det emellertid bara genomförts ett urval i maj. Det beror på att det antal huvudmän (ca 60) som Skolverket

⁸ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/nyanlanda-barn-och-elevers-utbildning>

⁹ Under 2021 är det främst huvudmän som ingår i urval 7–12 som tagit del av processtödet. Dessa har fallit ut i urval från och med november 2018 till och med maj 2021.

samverkar med inom de riktade insatserna redan är i paritet med det som planerats. Covid-19 pandemin har inneburit att ett antal huvudmän behöver längre tid för samverkan inom de riktade insatserna. Ytterligare ett skäl till att Skolverket inte genomfört ett urval i november är att myndigheten planerar för det nya myndighetsgemensamma regeringsuppdraget om insatser för ökad kvalitet och likvärdighet.¹⁰

I urvalen används ett antal fastställda urvalskriterier med mått som bland annat rör barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska, vårdnadshavares utbildningsnivå, vuxna studerandes utbildningsnivå och bostadsområdets socioekonomiska status.

Erbjudandet om att ingå i de riktade insatserna innebär att huvudmän får stöd av Skolverket under tre år. Stödet består av såväl tillgång till två av Skolverkets processtödjare som ekonomiska bidrag för att genomföra utvecklingsinsatser. Samverkan genomförs i en process som inleds med framtagandet av en nulägesanalys. I nulägesanalysen synliggörs huvudmannens nuläge, styrkor och problem identifieras och man gör antaganden om vad problemen beror på. Därefter identifieras utvecklingsområden. Nulägesanalysen ligger till grund för en åtgärdsplan. Av åtgärdsplanen framgår vilka utvecklingsinsatser som är prioriterade att genomföra för att de verksamheter huvudmannen ansvarar för ska utvecklas i riktning mot förbättrade förutsättningar, högre kvalitet och ökad likvärdighet.

När beslut om vilka insatser som ska genomföras är fattat vidtar arbetet med att planera, genomföra och följa upp dem. Vanligtvis pågår detta arbete under fem av de totalt sex terminer som samarbetet pågår. Under samverkansperioden använder Skolverkets processtödjare fortlöpande i dialogen med huvudmännen material och metoder ur Skolverkets generella insats Leda förändring. Syftet är att ge stöd och tillhandahålla modeller för internt arbete.

Samverkansperiodens olika faser i förhållande till de huvudmän som ingår i ett visst urval illustreras i Tabell 1. Här kan vi också se inom vilka faser urvalen befunnit sig under 2021.

A: Huvudmannen erbjuder samverkan med Skolverket (dvs samverkan har ännu inte startat).

B: Nulägesanalys genomförs och insatser formuleras i en åtgärdsplan utifrån identifierade behov.

C: Insatser genomförs.

D: Insatser avslutas.

X. Urvalet har ej genomförts (se text ovan).

¹⁰ Regeringsuppdrag om insatser för ökad kvalitet och likvärdighet (U2021/03837).

Tabell 1. Samarbetsperiodens olika faser i förhållande till specifika urval.

Urval 7–13	Urvals-datum	HT 18	VT 19	HT 19	VT 20	HT 20	VT 21	HT 21	VT 22	HT 22	VT 23	HT 23	VT 24
13	Nov 21							X					
12	Maj 21						A	B	C	C	C	C	D
11	Nov 20					A	B	C	C	C	C	D	
10	Maj 20				A	B	C	C	C	C	D		
9	Nov 19			A	B	C	C	C	C	D			
8	Maj 19		A	B	C	C	C	C	D				
7	Nov 18	A	B	C	C	C	C	D					

Källa: Skolverket

Under maj 2021 har ett urval av huvudmän erbjudits samverka. Huvudmän inom två urval (november 2020 och maj 2021) har arbetat med sina nulägesanalyser och fem av urvalen har antingen påbörjat sina insatser eller haft pågående insatser under 2021, se kolumner där bokstaven C förekommer. Huvudmän inom ett urval (november 2018) har även under 2021 hunnit avsluta sina insatser.

Även om samverkansperioden för ett urval vanligtvis är treårigt och huvudmännen i hög grad följer faserna utifrån det angivna tidsperspektivet finns det huvudmän som av olika anledningar exempelvis får sina insatsperioder förlängda och därmed avslutar sina insatser senare.

Sammanfattat har arbetet inom de riktade insatserna för nyanländas lärande under 2021 inneburit följande:

- Samverkan med huvudmännen pågår i stort sett enligt plan men anpassningar har gjorts på grund av pågående pandemi. Processstödet har under 2021 huvudsakligen bedrivits genom digitala möten. Även konferenser och nätverksmöten har bedrivits digitalt på grund av pandemin.
- Tre nya huvudmän har erbjudits och inlett samverkan under 2021. Hos en av huvudmännen har en av nämnderna tackat nej vilket medför att gymnasieskolan och vuxenutbildningen inte omfattas. Orsaken till detta är att de redan är engagerade i andra krävande utvecklingsarbeten. Ytterligare 68 huvudmän har deltagit i samverkan under hela eller delar av året.
- En huvudman deltar parallellt i Skolverkets riktade insatser för skolans digitalisering.
- Totalt har Skolverket nu samverkat med 139 huvudmän inom de riktade insatserna för nyanländas lärande sedan starten 2016.
- Några huvudmän har fått förlängd tid för samarbete på grund av svårigheter att genomföra utvecklingsinsatser med anledning av pandemin.

6.2 Identifierade behov

Inledningsvis i kapitel 6 ges en övergripande bild av nationella behov utifrån Skolverkets lägesbedömning.¹¹ När det gäller Skolverkets generella insatser sker inventering av huvudmäns eller andra målgruppers behov vanligtvis i beredningsfasen. I vissa insatser ingår det också identifiera behov hos huvudmännen i själva genomförandet.

Inom riktade insatser identifieras behoven hos respektive huvudman genom genomförande av nulägesanalysen och en inledande självskattning.

Identifierade behov ligger till grund för vilka insatser som Skolverket erbjuder målgrupperna inom de generella insatserna inom NSP och de insatser som huvudmännen prioriterar att genomföra i de riktade insatserna.

6.2.1 Skolverkets lägesbedömning

I Skolverkets lägesbedömning som publicerades i december 2020¹² konstateras att även om antalet asylsökande har minskat kraftigt sedan 2015 finns det fortfarande många nyanlända elever i skolväsendet och att det kan vara en utmaning för huvudmännen att erbjuda en undervisning av hög kvalitet för elevgruppen. I Skolverkets kontakter har det dock framkommit att många kommuner ser en ökad andel utlandsfödda elever vilket understryker att för vissa huvudmän kommer mottagande och utbildning för nyanlända elever fortsatt vara en betydande utmaning.¹³ Skolverket har i analyser också kunnat se att det finns tecken på att utlandsfödda elever i grundskolan startar sin skolgång med allt sämre förutsättningar, vilket gör att skolans kompensatoriska uppdrag blir allt svårare.¹⁴

Inom den kommunala vuxenutbildningen utgör utlandsfödda elever alltjämt en mycket stor andel av eleverna. Det stora antalet nyanlända under de senaste åren, kombinerat med bland annat införandet av den så kallade utbildningsplikten för deltagare i Arbetsförmedlingens etableringsprogram från den 1 januari 2018, kommer sannolikt medföra ett fortsatt högt deltagande av nyanlända och utlandsfödda elever inom Komvux. Framför allt på grundläggande men även på gymnasial nivå.¹⁵

I föregående lägesbedömning 2017¹⁶ lyfte Skolverket en rad utmaningar som myndigheten såg behövde uppmärksammas. Bedömningen var att huvudmän och rektorer i högre grad behövde säkerställa att nyanlända elevers utbildning inkluderas i det systematiska kvalitetsarbetet eftersom så ofta inte var fallet. Senare rapporter och granskningar bekräftar i stort denna bild, även om det skett en utveckling i positiv riktning. Det finns huvudmän med olika förutsättningar som lyckats bygga upp ett gott mottagande av nyanlända elever inom ramen för sin befintliga organisation och som verkar gynna de nyanlända elevernas fortsatta

¹¹ <https://www.skolverket.se/publikationer?id=6436>

¹² <https://www.skolverket.se/publikationer?id=6436>

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3786>

utbildning. Dessa huvudmän tenderar också att följa upp och analysera sin verksamhet även med hänsyn till de nyanlända elevernas förutsättningar och behov.¹⁷

Ett utvecklingsområde för många huvudmän är utbildning inom språkintröduktion och övergångar kopplade till denna. Skolverket erfar att det ofta saknas riktlinjer från huvudmannen för hur elevernas övergångar till och från språkintröduktion ska organiseras, genomföras och följas upp samt att det i många fall behövs mer resurser till studie- och yrkesvägledning.¹⁸

Även tillgången till studiehandledning och de organisatoriska förutsättningarna för samarbete mellan lärare och studiehandledare på modersmålet är fortsatt en utmaning. Den är en viktig del i arbetet för att möta varje elev och för många elever en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Det är dock bara en tredjedel av lärarna i grund- och gymnasieskolan som anser att tillgången till studiehandledning på modersmål är god eller mycket god på den egna skolan. Inom vuxenutbildningen anger en majoritet av kommunerna att svårigheter att erbjuda studiehandledning på ett språk som eleven behärskar är ett mycket eller ganska vanligt hinder för deltagande i utbildning inom Komvux.¹⁹

Skolväsendet har också en viktig roll för nyanländas etablering i samhälls- och arbetslivet. Det handlar bland annat om kommunens skyldighet att erbjuda kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi). Huvudmannen för utbildningen ska bland annat verka för att eleven ges möjligheter att öva och utveckla det svenska språket i arbetslivet. Det är viktigt att kommunerna fortsätter utveckla kapaciteten att ta emot nyanlända i Komvux på grundläggande och gymnasial nivå och att kombinera detta med utbildning i sfi eller svenska som andraspråk, inte minst för att den utbildningsplikt som regeringen infört ska fungera.²⁰

En välfungerande studie- och yrkesvägledning är viktig för en bättre överensstämmelse mellan arbetsmarknadens behov och individers intressen. Vägledning kan bedrivas både i snäv och i vid bemärkelse, det vill säga både som individuell vägledning och som vägledning integrerad i undervisningen.²¹ Vägledningen är viktig för alla elever, men särskilt för att nyanlända ska hitta en utbildning som passar dem och för att de ska få kunskaper om arbetsmarknaden i Sverige. Vägledning kan även vara ett effektivt verktyg för att motverka avhopp och leda till ökad motivation hos eleverna. Kvaliteten på och omfattningen av studie- och yrkesvägledningen varierar över landet. Detta gör att många elever har bristfälliga kunskaper om vilka yrken som finns och många skolor och verksamheter saknar ett målinriktat arbete för att ge eleverna kunskaper om arbetslivet och arbetsmarknaden.²²

¹⁷ <https://www.skolverket.se/publikationer?id=6436>

¹⁸ <https://www.skolverket.se/publikationer?id=6436>

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ <https://www.skolverket.se/publikationsserier/allmanna-rad/2013/arbete-med-studie--och-yrkesvagledning>

²² <https://www.skolverket.se/publikationer?id=6436>

6.2.2 Generella insatser

Insatsen Samordnare för nyanlända elevers lärande syftar till att erbjuda huvudmännen stöd i det systematiska kvalitetsarbetet och utvecklingsarbetet för nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska. Insatsens innehåll och utförande beskrivs utförligare under 7.1.1.

Huvudman eller samordnare redovisar i slutet av varje år påbörjade och avslutade insatser till Regionala utvecklingscentrum (RUC) i de regionala nätverken. RUC avidentifierar materialet och vidarebefordrar till Skolverket. Skolverket sammanställer därefter materialet och får då en samlad bild av de behov som ligger till grund för de insatser som huvudmannen genomför.

Skolverket konstaterar utifrån det sammanställda materialet att det inte skett några större förändringar jämfört med 2020 när det gäller områden som huvudmännen fokuserat sina insatser på under 2021, men ser en ökning av insatser kring svenska som andraspråk. Bilden av huvudmännens behov som framträder stämmer också väl överens med det som beskrivs i Skolverkets lägesbedömning. Nedan ges en sammanfattning av de behov som varit utgångspunkt för de insatser som de samordnare/huvudmän planerat och genomfört under 2021. I kapitel 8 beskrivs de effekter som samordnarna/huvudmännen upplever att avslutade insatser gett.

- Systematiskt kvalitetsarbete och styrning. Behoven ser olika ut men är ofta övergripande och fokuserar på att synliggöra nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska i huvudmannens uppföljning av utbildning och undervisning gällande t ex språk- och kunskapsutveckling, social inkludering och hälsa. Det kan handla om att se över resursfördelningssystem, utveckla dokumentation eller rutiner, bli bättre på att följa upp resultat relaterat till målgrupperna eller att skapa delaktighet i verksamheterna.
- Hälsöfrämjande arbete och förhållningssätt. Det handlar om behov av att bättre kunna bemöta barn och elever och att skapa åtgärder för att motverka kränkningar och diskriminering.
- Undervisningen kvalitet och likvärdighet. Inom detta område finns många olika behov som ligger till grund för huvudmännens val av insatser. Det handlar bland annat om att öka kvaliteten på och tillgången till studiehandledning och modersmålsundervisning, samarbete mellan studiehandledare och ämneslärare, öka kvaliteten på studie- och yrkesvägledning och att förbättra undervisningen (språk- och kunskapsutveckling, bedömning och uppföljningar). Under 2021 har huvudmännen tydligare än tidigare beskrivit behov av insatser när det gäller behovsprövning och organisering av svenska som andraspråk.

I insatsen Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram (IM) erbjuder Skolverket systematiskt processtöd genom nätverk för att stärka huvudmäns förmåga att erbjuda nyanlända elever på gymnasieskolans introduktionsprogram en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Insatsen beskrivs utförligare i kapitel

7.4.1. Skolverket har utifrån uppföljning av nätverken kunnat identifiera målgruppens behov och utveckling inom ett antal områden:²³

- Styrdokument och verksamhetsuppföljning som kritiskt granskar den egna verksamheten där både statistik och kvalitativa underlag efterfrågas och analyseras för att bedöma om skolans åtgärder bidrar till att stödja elevens väg från utgångsläge mot utbildningsmål.
- Den individuella studieplanens roll, bland annat i att följa upp elevers kunskapsprogression även innan godkända betyg, på individnivå i klassrummet men även på gruppnivå i huvudmannens systematiska uppföljning.
- Kommunikation och ökad delaktighet i hela styrkedjan som bidrar till att hitta rutiner för att systematisera de egna erfarenheterna från olika samtal och dialoger som genomförs i verksamheten.
- Uppföljning av elevers kunskapsutveckling även innan godkända betyg som tillvaratar skolprofessionens bedömningskompetens och kunskaper om eleven.

6.2.3 Riktade insatser

Behoven hos huvudmännen inom riktade insatser identifieras genom den inledande nulägesanalysen.

Under 2021 har huvudmän i urval 10–12 genomfört en inledande nulägesanalys och utifrån analysen tagit fram en åtgärdsplan i vilken det tydliggörs vilka insatser som ska prioriteras i den fortsatta samverkan med Skolverket. Inför nulägesanalysen gör huvudmännen en första självskattning av den egna verksamheten. Självskattningen görs inledningsvis även senare under samverkansperioden i samband med det andra delredovisningstillfället och avslutningsvis vid slutredovisning.

Självskattningsverktyget, liksom verksamhetslogiken som finns beskriven i kapitel 5, kan underlätta möjligheten att få en tydligare bild av vad som behöver prioriteras kortsiktigt och vad som behöver arbetas med på längre sikt (efter samverkansperioden med Skolverket). Verksamhetslogiken och självskattningen kan också öka möjligheten för huvudmannen att följa det egna utvecklingsarbetet. I arbetet med självskattningen är diskussionen kring de olika påståendena viktiga för att hjälpa huvudmannen att få syn på sådant de behöver arbeta med som de inte tänkte på i ett inledande skede.

Självskattningsverktyget består av 17 påståenden med koppling till effekt fyra i verksamhetslogiken och har sin utgångspunkt i det undervisningsnära och i de förutsättningar på rektors- och huvudmannanivå som krävs för en undervisning som uppfyller kraven för effektsteg fyra. Varje påstående skattas på en fyrgradig skala där svarsalternativen är *I mycket låg grad, I låg grad, I hög grad* och *I*

²³ Regeringsredovisning av uppdraget att stödja huvudmän och rektorer i att stärka gymnasieskolans introduktionsprogram, dnr 2018:863.

mycket hög grad. Det finns även möjlighet för huvudmannen att ange en kommentar till skattningen efter varje påstående.

Skolverket sammanställer huvudmännens självskattningar för att få en övergripande bild av huvudmännens arbete. Denna sammanställning innefattar 22 av 26 huvudmän i urval 10–12. Vissa huvudmän har ännu inte genomfört självskattningen eller fyllt i den på ett sätt som inneburit att den inte kunnat ingå i sammanställningen. Sammanställningen tas sedan upp på en workshop och diskuteras gemensamt av Skolverkets processtödjare. Syftet är att komplettera det som kommer fram i sammanställningen med den erfarenhet och kunskap processtödjarna fått i dialogen med huvudmännen. I samband med workshoppen dokumenteras och sammanställs processtödjarnas erfarenheter.

Vad visar sammanställningen av självskattningen?

Eftersom självskattningen i första hand är ett underlag för huvudmannen, i dialogen med Skolverket, att reflektera över den egna verksamheten går det inte att dra några givna slutsatser av ett sådant sammanställt material. Det är också viktigt att påpeka att många huvudmän har svårt att skatta påståenden som gäller samtliga verksamheter. Ofta finns det skillnader mellan exempelvis skolformer och enheter. En erfarenhet som framkommer på workshoppen med processtödjarna är att dessa skillnader ofta kommer fram i de diskussioner som processtödjarna har med huvudmän och att kunskapen om skillnaderna blir synliga. Denna gemensamma bild kan vara en viktig utgångspunkt i huvudmannens fortsatta analysarbete. Vissa huvudmän påpekar också att kunskapen om hela verksamheten inte är tillräcklig för att kunna göra en skattning av vissa påståenden.

Några bilder som framkommer i sammanställningen och i den genomförda workshoppen med processtödjarna utifrån sammanställningen är:

- Flera av de påståenden som handlar om förutsättningar för eller själva undervisningen skattas lågt av en majoritet av huvudmän. Det handlar till exempel om att det kan finnas behov av att ge barn och elever bättre möjligheter att använda sina språkliga resurser i lärandet eller att personalen i högre utsträckning behöver se alla språk som en tillgång för barnets eller elevens fortsatta språk- och kunskapsutveckling.
- När det gäller studiehandledning på modersmål och modersmålsundervisning skattar mer än hälften av huvudmännen det lågt både när det gäller hur det organiseras utifrån elevernas behov och utifrån förutsättningar för ämneslärare och studiehandledare att samarbeta kring elevens språk- och kunskapsutveckling. Påståendet om i vilken grad som modersmålsundervisningen och studiehandledning på modersmål ges och organiseras utifrån elevernas behov skattas också lågt hos en majoritet av huvudmännen.
- En övervägande del av huvudmännen skattar sig högt när det gäller i vilken utsträckning det finns ett aktivt arbete som motverkar fördomar och

diskriminering. I workshopen med processtödarna framkommer att denna bild stämmer, men att det är vanligt att i den fördjupade analysen framkommer behov av att utveckla värdegrundsarbetet på ett djupare plan. Till exempel gäller detta komplexa frågor eller specifika områden som exempelvis hedersrelaterat våld eller samverkan mellan myndigheter.

- Vissa huvudmän uttrycker behov av att utveckla det egna systematiska kvalitetsarbetet i samband med arbetet med självskattningen och nulägesanalysen. Detta visar sig även i sammanställningen av självskattningen, även om bilden inte är samstämmig. Det finns också huvudmän som skattar sitt systematiska kvalitetsarbete högt. Utvecklingsområden som framkommer är implementering av riktlinjer gällande kartläggning av elevers kunskaper, utvecklande av ett resursfördelningssystem som utgår ifrån kunskap om bakgrundsfaktorer och faktiska behov samt riktlinjer för övergångar inom och mellan skol- och verksamhetsformer.

Vilka insatser prioriteras och genomförs efter nulägesanalys och åtgärdsplan?

För att kunna jämföra de bilder som framkommer i sammanställningen av självskattningen med vilka insatser som huvudmännen prioriterar i sin åtgärdsplan och som därefter resulterar i insatser har Skolverket sammanställt de insatser som huvudmännen genomför. Skolverket sammanställer huvudmännens insatser utifrån de överenskommelser som skrivs mellan Skolverket och huvudmännen. Sammanställningen kallas Insatsbanken och är ett internt arbetsdokument. I insatsbanken går det att sortera och filtrera insatserna på olika sätt.

I kapitel 7 ges en mer detaljerad beskrivning av insatsernas fördelning mellan skolformer, målgrupper och innehåll än den beskrivning som ges nedan.

Vid en sortering i Insatsbanken av insatser för huvudmännen i urval 10–12 som genomfört självskattningen visar det sig att det genomförs drygt 200 insatser och att ungefär hälften (ca 100) av dessa insatser syftar till att utveckla undervisningen. Av dessa har ungefär två tredjedelar inriktning mot språkutvecklande arbetssätt.

Drygt en fjärdedel av det totala antalet insatser (ca 60) sorteras inom utvecklingsområdet Styrning och utveckling av verksamheten. Ungefär två tredjedelar (ca 40) av dessa handlar om analys och uppföljning, det vill säga utveckling av det systematiska kvalitetsarbetet. I många fall handlar det i ett första steg om att ta fram rutiner eller förbättra systematiken för att kunna göra uppföljningar till exempel när det gäller mottagning av barn och elever, övergångar mellan olika skolformer, eller förbättrade möjligheter att följa kunskapsutvecklingen.

Av återstående insatser sorteras ett fyrtiotal inom de närliggande utvecklingsområdena Förutsättningar för lärande och trygghet och Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling. Insatserna innefattar

värdegrundsarbete och hälsofrämjande arbete, i många fall genom insatser som riktar sig brett till många skolformer och målgrupper. Det finns också exempel på insatser som fokuserar på ett mer specifikt område som till exempel föräldrasamverkan eller hedersrelaterat våld.

Vid en jämförelse mellan de bilder som beskrivs ovan utifrån sammanställningen av huvudmännens självskattning och fördelningen av insatser konstateras att huvudmännen i stor utsträckning genomför insatser inom områden som har skattats lågt.

7. Genomförda insatser

I detta kapitel redovisas generella och riktade insatser som erbjudits och genomförts av målgrupperna under 2021, det vill säga det som i verksamhetslogiken för uppdraget benämns som aktiviteter och prestationer.

Inledningsvis redovisas insatser på huvudmannanivå därefter redovisas både generella och riktade insatser per skolform. De generella insatserna sorteras i bokstavsordning under respektive skolform.

De flesta generella insatser som beskrivs ingår i NSP-programmet Nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande men precis som i tidigare års regeringsredovisningar redovisas även ett antal insatser som tagits fram inom ramen för andra uppdrag som kompletterar utbudet av insatser. Många av de generella insatserna riktar sig till flera skolformer. Då beskrivs insatsen utförligare under den skolform där den först beskrivs och endast kortfattat under andra skolformer. Det finns enstaka insatser där endast insatsens innehåll redovisas och inte statistik.

Inom den generella insatsen Samordnare för nyanländas lärande genomför de huvudmän som ingår i insatsen egna utvecklingsinsatser inom olika områden i olika omfattning och i en eller flera verksamhetsformer. Detta beskrivs i kapitel 7.1.1.

När det gäller redovisning av riktade insatser omfattar den de huvudmän som ingår i urval 7–11 och som genomfört hela eller delar av insatser under 2021, se Tabell 1. Många av de insatser som huvudmännen genomför omfattar flera skolformer. Huvudmännens kategorisering av insatser i utvecklingsområden (se nedan) styrs av vad de anser vara det främsta syftet med insatsen. Det innebär att en och samma typ av insats kan hamna i olika utvecklingsområden. Till exempel kan insatser som innefattar språkutvecklande arbetssätt och förhållningssätt/hälsofrämjande perspektiv sorteras under undervisning och lärande och ibland under förutsättningar för lärande och trygghet. Andra exempel på insatser som sorteras olika är insatser som handlar om studiehandledning på

modersmål eller bedömning. I regeringsredovisningen beskrivs därför kvantiteter mer översiktligt utifrån en procentuell fördelning av insatser per verksamhetsområde för att ge läsaren en fingervisning om omfattning och relation mellan utvecklingsområden och insatsernas inriktning.

Utvecklingsområdena baseras på Skolinspektionens tidigare bedömningsunderlag för den regelbundna tillsynen.²⁴

1. Undervisning och lärande.
2. Extra anpassningar och särskilt stöd.
3. Bedömning och betygssättning.
4. Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling.
5. Förutsättningar för lärande och trygghet.
6. Styrning och utveckling av verksamheten.
7. Arbetsplatsförlagt lärande, grundläggande behörighet och introduktionsprogram.

7.1 Huvudmannanivå

När det gäller såväl generella som riktade insatser tar Skolverket avstamp i myndighetens Strategi för stöd till skolutveckling.²⁵ Det innebär att arbetet tar utgångspunkt i ett helhetsperspektiv på målgruppernas arbete och att insatserna i den mån det är möjligt riktar sig till olika nivåer och funktioner i verksamheten. Huvudmannanivån är ofta central för att skapa förutsättningar för att insatserna ska leda till att de på ett hållbart och långsiktigt sätt stärker barns och elevers utveckling, lärande och bildning.

Många av de insatser som redovisas nedan under respektive skolform berör således även huvudmannanivå men under 7.1 redovisas endast de insatser som tydligt riktar sig till huvudmannanivån.

7.1.1 Generella insatser

Samordnare för nyanlända elevers lärande

Insatsen Samordnare för nyanlända elevers lärande har funnits sedan 2016. Samordnarens uppdrag är att stödja huvudmannen i arbetet med att systematiskt följa upp, analysera, planera och utveckla arbetet med nyanlända elevers lärande. Syftet är att på kort och lång sikt erbjuda nyanlända barn och elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Under 2021 har 206 huvudmän haft en samordnare för nyanländas lärande.

Under 2021 har de 206 huvudmän som ingår i insatsen genomfört och avslutat cirka 120 utvecklingsinsatser, samt påbörjat ytterligare cirka 180. Huvudmännens

²⁴ <https://www.skolinspektionen.se/inspektion/inspektionsformer/>

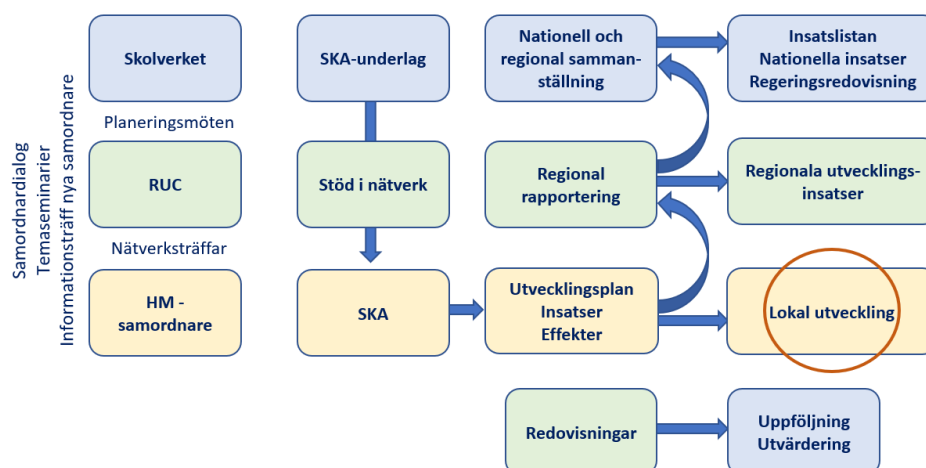
²⁵ Strategi för stöd till skolutveckling, dnr: 2021:1557.

utvecklingsinsatser riktar sig till samtliga skolformer förutom förskolan och vuxenutbildningen. Flest utvecklingsinsatser genomförs inom grundskolan. De allra flesta insatserna handlar om utveckling av struktur och organisation av modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål, samarbete mellan studiehandledare och klass- och ämneslärare samt språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Många insatser handlar också om systematiskt kvalitetsarbete (effektiv uppföljning av språk – och kunskapsutveckling, synliggöra nyanlända elever i det ordinarie systematiska kvalitetsarbetet), bedömning och betyg (bedömning av vilka elever som ska läsa svenska som andraspråk, formativ bedömning, synliggöra kunskapsprogression, likvärdig betygssättning)

Förutom de insatser som huvudmännen genomfört ges det inom insatsen stöd för nationell, regional och lokal utveckling genom:

- Webbstöd med information om insatsen och underlag för det systematiska kvalitetsarbetet med fokus på utbildningen för nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska.
- Regionala nätverk ledda av Skolverket och Regionala utvecklingscentrum (RUC), 4–6 träffar per år. Under 2021 hade Skolverket samarbete med 16 regionala utvecklingscentra (RUC) för att ge stöd i det systematiska kvalitetsarbetet och leda erfarenhetsutbyte. Till stöd för det systematiska kvalitetsarbetet har Skolverket tagit fram underlag för nulägesbeskrivning, nulägesbedömning och analys samt utvecklingsplan som nätverkens arbete utgår ifrån.
- Nationella samordnardialoger, en träff per år.
- Temaseminarier, 4–6 träffar per år. För att ge ytterligare stöd till huvudmännens arbete i sitt val och framtagande av insatser erbjuder Skolverket temaseminarium. Under seminarierna presenteras NSP-stöd som Skolverket ger och hur dessa kan användas hos huvudmännen. Först ut var ett temaseminarium om Skolverkets stöd kring att organisera studiehandledning på modersmål. Nästa temaseminarium handlade om Samverkan med hem och vårdnadshavare. Det första seminariet hade ca 130 deltagare och det andra ca 90 deltagare.
- Informationsträff för nya samordnare, en gång per år.
- Stöd i att ta fram beprövad erfarenhet, löpande hela året. Det övergripande temat för samordnarinsatsen 2021 var, liksom för 2020, vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Under 2021 har flera huvudmän med stöd av Skolverket och RUC påbörjat ett arbete med att bepröva erfarenheter varav studiehandledning på modersmål och förhållningssätt inom förskolan är två exempel. Skolverket bidrar med lokalt stöd via nätverken samt ett tanke- och arbetsverktyg som prövas fram tillsammans med användarna.

Figur 2. En schematisk bild över insatsen.



Traumamedveten omsorg (TMO) i samarbete med Rädda barnen

Skolverket erbjuder utbildningen TMO via Rädda Barnen.²⁶ TMO genomförs av Rädda Barnens utbildare under fem dagar under en termin för grupper, inom en förskola eller en skola. Utbildningen innehåller kunskap om traumaförståelse och de tre pelarna, trygghet, relation och coping som ger verktyg för att arbeta med barn och elever. Eftersom utbildningen ställer stora krav på deltagande verksamheter möter Skolverket huvudmannen och deltagande rektorer och utsedda TMO-ambassadörer tillsammans med Rädda Barnen innan utbildningen startar. Syftet med detta är att skapa goda förutsättningar för genomförande och långsiktighet samt med förankring, genomförande och uppföljning av arbetet. Sedan 2017 har 45 huvudmän ansökt om utbildningen och cirka 3 500 personer deltagit. Antalet deltagare per år och skolform har varierat framför allt tack vare att Rädda Barnen kontinuerligt utvecklat och anpassat innehållet för olika skolformer. Under 2021 deltog knappt 1 000 personer från 16 huvudmän och samtliga skolformer.

Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram (IM) - styrning

Skolverket erbjuder systematiskt processtöd för att stärka huvudmäns förmåga att erbjuda nyanlända elever på gymnasieskolans introduktionsprogram en utbildning av hög och likvärdig kvalitet genom stöd i form av material på Skolverkets webbplats,²⁷ webbkurs på Skolverkets utbildningsplattform samt processtöd i form av nätverk.²⁸ Målgrupp är utvecklingsgrupper bestående av huvudmän, rektorer och andra som arbetar med strategiskt arbete inom IM. Insatsen syftar till att öka kunskapen om kopplingen mellan styrning av introduktionsprogrammen och det systematiska kvalitetsarbetet. Insatsen beskrivs utförligare under 7.4.2.

²⁶ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/tmo-utbildning-i-traumamedveten-omsorg>

²⁷ Mottagande och utbildning i gymnasieskolan

²⁸ [Webbkurs och nätverk, Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram - styrning](#)

7.1.2 Riktade insatser

Riktade insatser på huvudmannanivå omfattar både dialog och samverkan mellan huvudmannen och Skolverket genom processtöd samt konkreta insatser som riktar sig till huvudmannen.

Dialog, samverkan och processtöd

I samband med att en huvudman bestämmer sig för att ingå ett treårigt samarbete med Skolverket utser huvudmannen en lokal arbetsgrupp (lokalt team) som Skolverkets processtödjare samarbetar med. Det lokala teamet som upprättas representerar huvudmannen och är en central del i samarbetet med Skolverket. Det är därför önskvärt att det lokala teamet får mandat att kunna driva olika processer i utvecklingsarbetet. Det är vanligt att exempelvis förvaltningschefer, skolchefer, rektorer, kvalitetsutvecklare och koordinatörer är med i det lokala teamet och hos de huvudmän som har en samordnare för nyanländas lärande (se punkt 7.1.1) är det önskvärt att även hen ingår. I en del större kommuner finns förvaltningsledning och politiker i en styrgrupp vid sidan av själva teamet.

Processtödet som Skolverket erbjuder under samarbetsperioden innebär att vägleda och stödja huvudmannen i att undersöka och analysera sin verksamhet, att prioritera insatser samt att följa upp och utvärdera insatserna. Två gånger om året anordnar Skolverket också nätverksmöten i syfte att erbjuda alla huvudmän som är inne i samarbete möjlighet till erfarenhetsutbyte och input i frågor som är relevanta för det pågående utvecklingsarbetet. Konferenser genomförs dessutom för nya huvudmän i samband med samarbetets inledning samt efter avslutat samarbete för varje urval.

Under pandemin har processtöd, nätverksmöten och konferenser genomförts digitalt.

Insatser på huvudmannanivå

Redovisningen nedan bygger på underlag från Insatsbanken när det gäller fördelning av insatser och utvecklingsområden samt information från Skolverkets processtödjare när det gäller beskrivningar av exempel på innehåll i eller genomförande av insatser. Försiktighet har iakttagits när det gäller att ange exakta tal för antalet insatser inom varje utvecklingsområde, eftersom kategoriseringen inte är helt konsekvent. I stället redovisas kvantiteter mer översiktligt med olika mängduttryck för att ge läsaren en fingervisning om omfattning och relation mellan utvecklingsområden och insatsernas inriktning.

Under 2021 genomförde 57 huvudmän fördelade på fem urval insatser i samverkan med Skolverket. Dessa insatser har under 2021 antingen påbörjats eller varit pågående (se Tabell 1). På huvudmannanivå genomförs flest insatser inom utvecklingsområdena Styrning och utveckling av verksamheten samt Undervisning och lärande. Målgrupper för insatserna inom dessa utvecklingsområden är personer med ledande funktion på huvudmannanivå samt rektorer. Det förekommer även att den politiska nivån är involverad i insatser.

Inom utvecklingsområdet Styrning och utveckling av verksamheten genomförs insatser som exempelvis syftar till att förbättra det systematiska kvalitetsarbetet med fokus på barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska, förbättra mottagandet av nyanlända barn och elever samt utveckla organisationen av studiehandledning och modersmålsundervisning. Insatserna som genomförs inom utvecklingsområdet har ofta fokus på att utveckla och revidera strukturer, rutiner och processer samt att genomföra kompetensutveckling av olika slag exempelvis inom analys och uppföljning av verksamheterna. Inom utvecklingsområdet är det även vanligt att anställa en koordinator som tillsammans med det lokala teamet samordnar och håller ihop utvecklingsarbetet.

Utvecklingsområdet Undervisning och lärande består ofta av insatser som syftar till att utveckla och skapa förutsättningar för en undervisningspraktik som tar hänsyn till barns och elevers olika förutsättningar och behov. På huvudmannanivå innebär det ofta insatser som är kopplade till internt utvecklingsarbete med fokus på att på olika sätt utveckla organisationen av exempelvis svenska som andraspråk eller studiehandledning på modersmål. Även utbildning för att skapa förståelse för vad språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt samt interkulturellt förhållningssätt innebär förekommer som insatser på huvudmannanivå. Syftet med dessa insatser är att huvudmännen ska utveckla och därigenom kunna ge bättre förutsättningar att organisera för ett långsiktigt utvecklingsarbete inom alla eller några prioriterade verksamheter.

7.2 Förskola

7.2.1 Generella insatser

Flerspråkighet och interkulturalitet i förskolan

Skolverket erbjuder möjlighet för huvudmän att använda den kommunförlagda uppdragsutbildningen Flerspråkighet och interkulturalitet i förskolan. Utbildningen omfattar 7,5 högskolepoäng. Målgrupp för utbildningen är all pedagogisk personal i förskolan, även de som saknar grundläggande högskolebehörighet. Kursens syfte är att öka deltagarnas kunskaper och kompetens gällande flerspråkiga barns utveckling och lärande samt deras förståelse för vad ett interkulturellt förhållningssätt innebär för arbetet i verksamheten. Kursen syftar också till att deltagarna utvecklar kompetens i arbetssätt som stödjer flerspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling. Under 2021 har 10 kurser i 11 kommuner genomförts. I vissa fall genomförs kurserna gemensamt för flera kommuner.

Flerspråkighet som resurs i förskolan

Skolverket erbjuder webbstödet Flerspråkighet som resurs som innehåller olika delar och riktar sig till olika verksamhetsformer och målgrupper. Att nyanlända elever får använda alla sina språk som resurs är en grund för språk- och

kunskapsutvecklande arbetssätt. Webbstödet Flerspråkighet i förskolan²⁹ hade 39 221 unika sidvisningar under perioden 1 januari 2021 – 9 januari 2022.

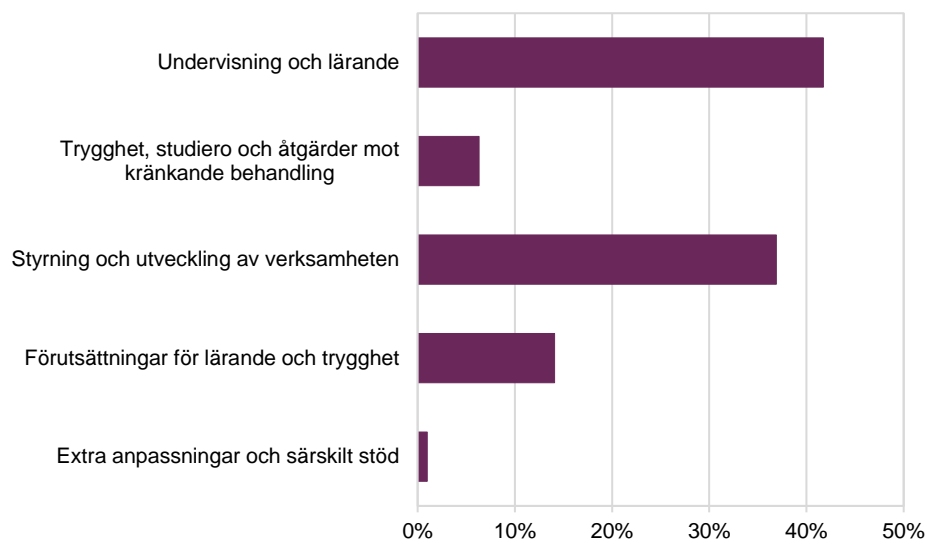
Traumamedveten omsorg (TMO) i samarbete med Rädda barnen

Det är fjärde året Skolverket erbjuder uppdragsutbildningen Traumamedveten omsorg genom ramavtal med Rädda Barnen. Under 2021 har 976 personer deltagit i 29 kompetensutvecklingsprogram varav 20 inom Skolverkets riktade insatser. TMO-utbildningen erbjuds alla skolformer från förskola till vuxenutbildning och utgår från skolans uppdrag att skapa en trygg miljö för lärande och utveckling genom viktiga vuxna och goda relationer.

7.2.2 Riktade insatser

Redovisningen nedan bygger på underlag från Insatsbanken när det gäller fördelning av insatser och utvecklingsområden samt information från Skolverkets processtödjare när det gäller beskrivningar av exempel på innehåll i eller genomförande av insatser. Försiktighet har iakttagits när det gäller att ange exakta tal för antalet insatser inom varje utvecklingsområde, eftersom kategoriseringen inte är helt konsekvent. I stället redovisas kvantiteter mer översiktligt med olika mängduttryck för att ge läsaren en fingervisning om omfattning och relation mellan utvecklingsområden och insatsernas inriktning.

Diagram 1. Procentuell fördelning av insatser per utvecklingsområde inom skolformen förskola.



Källa: Skolverket

Insatser som riktar sig till förskolan är fördelade på fem av sju utvecklingsområden. Bedömning och betygssättning samt APL-grundläggande behörighet och introduktionsprogram är utvecklingsområden som inte är kopplade till förskolans uppdrag, vilket medför att inga insatser finns att redovisa för dessa. I likhet med övriga skolformer genomförs flest insatser inom

²⁹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/flersprakighet-i-forskolan>

utvecklingsområdena Undervisning och lärande samt Styrning och utveckling av verksamheten. En stor del av insatserna inom utvecklingsområdet Undervisning och lärande innefattar kompetensutveckling genom kollegialt lärande med fokus på språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Målgruppen för dessa typer av insatser är exempelvis rektor och förskollärare men även annan pedagogisk personal förekommer som målgrupp. Syftet med dessa typer av insatser är vanligtvis att öka personalens kunskaper om flerspråkiga barns språkutveckling och betydelsen av lärmiljöernas utformning för att främja alla barns lärande oavsett bakgrund. Även värdegrundsfrågor kan vara centrala delar i insatser som genomförs inom utvecklingsområdet. Insatser om interkulturalitet förekommer och ibland tillsammans med insatser kring flerspråkiga barns språkutveckling. Målgrupperna är ofta rektor, förskollärare och annan pedagogisk personal.

Inom utvecklingsområdet Styrning och utveckling av verksamheten handlar insatserna om kompetensutveckling i analys och uppföljning med fokus på utveckling av organisationen. Till skillnad från andra utvecklingsområden är de mest framträdande målgrupperna för dessa insatser skolchefer och representanter för huvudmannen. Även rektor, förskollärare och annan pedagogisk personal förekommer som målgrupper men inte i samma utsträckning. Insatserna handlar exempelvis om att förbättra det systematiska kvalitetsarbetet med fokus på nyligen anlända barn eller barn med annat modersmål än svenska, förbättra mottagandet av nyligen anlända barn, utarbeta nya eller revidera befintliga kommungemensamma rutiner och riktlinjer kring språkkartläggning och språkplaner. Syftet med dessa typer av insatser är ofta att skapa gemensamma synsätt kring, och en förståelse för, varje barns förutsättningar att utveckla sitt/sina språk oavsett bakgrund men också en gemensam förståelse av att språkliga färdigheter och föräldrasamverkan är viktiga förutsättningar för att kunna arbeta språk- och kunskapsutvecklande. Insatserna kan även handla om ersättning av tjänst för att exempelvis samordna insatser och stötta skolchefer och rektorer i arbetet med organisation och struktur.

Utvecklingsområdena Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling, Förutsättningar för lärande och trygghet samt Extra anpassningar och särskilt stöd innefattar liknande typer av insatser där målgruppen till stor del är densamma för dessa tre utvecklingsområden. Insatserna handlar om kompetensutveckling av olika slag med fokus på språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, familjesamverkan, interkulturalitet, traumamedveten omsorg, hälsofrämjande åtgärder och utveckling av undervisningen för att nämna några exempel. Samarbete med sfi förekommer även kring öppna förskolan och generellt vad gäller familjesamverkan. Syftet med insatserna varierar men handlar till stora delar om att beröra frågor om hur en inkluderande lärmiljö kan utformas, om hur kommunikation med vårdnadshavare kan ske, eller att få ökad insikt i vad ett interkulturellt förhållningssätt innebär eller hur olika arbetssätt och metoder i såväl mottagandet som i undervisningen skapar trygghet och studiero i förskolorna. Målgrupperna för insatserna är bland annat vårdnadshavare, rektor, förskollärare och annan pedagogisk personal.

7.3 Grundskola och motsvarande

7.3.1 Generella insatser

Flerspråkighet som resurs

Skolverket erbjuder webbstödet Flerspråkighet som resurs som innehåller olika delar och riktar sig till olika verksamhetsformer och målgrupper. Att nyanlända elever får använda alla sina språk som resurs är en grund för språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.

Flerspråkighet som resurs i förskoleklassen syftar till att bidra till fördjupad kompetens inom interkulturalitet, andraspråksinläring och utveckling, undervisning av flerspråkiga elever och språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Målgrupp för stödmaterialet är all personal i förskoleklass. Insatsen utgår från förskoleklassens uppdrag att förbereda eleverna för framtida lärande genom lek, skapande, fysiska aktiviteter och utevistelse³⁰. Under perioden 1 januari 2021 – 9 januari 2022 hade webbstödet 5 104 unika sidvisningar.

Flerspråkighet som resurs i grundskolan finns både för årskurs 1 till 6 och årskurs 7 till 9 och innehåller material inom olika områden som läsning, skrivande, samtal, digital kompetens, att aktivera och synliggöra elevers förkunskaper, och flerspråkiga arbetsformer för nyanlända elever.

Flerspråkighet som resurs i fritidshemmet ger exempel på hur lärare kan utveckla den interkulturella kompetensen i skolarbetet, såväl i undervisning som i kollegialt arbete. Webbstödet omfattar även områden som digital kompetens, språk- och kunskapsutvecklande förhållningssätt och lek.

Introduktionskurs i svenska som andraspråk

Skolverket erbjuder via lärosäten utbildningen Det globala klassrummet - introduktionskurs i svenska som andraspråk. Målgrupp för utbildningen är alla som är anställda som förskollärare och lärare inom samtliga skolformer förutom förskola. Utbildningen syftar till att ge deltagarna kunskap om och redskap för att utveckla undervisningen så att den kan stärka flerspråkiga och nyanlända elever. Under 2021 har kursen genomförts på fyra lärosäten, om totalt 8 olika kurser med sammanlagt 673 deltagare.

Kartläggning och bedömning av nyanlända elevers språk och kunskapsutveckling

För kartläggning och bedömning av nyanlända elevers språk och kunskapsutveckling erbjuder Skolverket stöd till målgrupperna i olika former och till olika skolformer.

På Skolverkets webbplats finns information och kartläggningsmaterial för rektor, lärare och studiehandledare för att genomföra den obligatoriska bedömningen av

³⁰ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/flersprakighet-som-resurs-i-forskoleklassen>

nyanlända elevers kunskaper.³¹ Kartläggningsmaterialet för nyanlända elever finns i tre steg där steg 1 och 2 är obligatoriska att använda i grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialsolan. Materialet kan med fördel även användas i gymnasieskolans språkintröduktion. Det tredje steget är frivilligt att använda men ger ett gott stöd för ämneslärare i att planera undervisningen utifrån var eleven befinner sig i sin kunskapsutveckling i respektive ämne. Delar av materialet har översatts till 35 språk. Skolverket erbjuder också stöd, exempel och inspiration om hur kartläggningen kan genomföras i respektive steg.

En sammanställning av nedladdningsstatistiken visar att kartläggningsmaterialets delar om litteracitet och numeracitet är de delar som laddats ner flest gånger (drygt 50 000 respektive 23 000 gånger) i genomsnitt under de tre senaste läsåren. Även kartläggningsmaterialen för engelska och matematik har en hög andel nedladdningar under de tre senaste läsåren (ca 20 000 respektive 19 000).

På webbplatsen tillhandahålls också en webbkurs som ger stöd i arbetet med kartläggning, bedömning och planering av undervisningen. Kursen är till för alla som är delaktiga i arbetet med nyanlända elever inom de obligatoriska skolformerna. Även personal i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan kan gå kursen.

På Skolverkets webbplats finns även stöd till lärare i grundskolan och gymnasieskolan i hur man kan följa nyanlända elevers språkutveckling med hjälp av materialet Bygga svenska från nybörjare till avancerad nivå.³² På webbsidorna finns också information till rektorer och huvudmän om hur man kan introducera materialet i verksamheterna. Tabellen nedan visar antalet nedladdningar men utöver det har materialet också beställts i tryckt form under läsåret 2020–2021.

Tabell 2. Antalet nedladdningar av bedömningsstödet Bygga svenska från Skolverkets bedömningsportal läsårsvis.

Bygga svenska	Läsaåret 2020 - 2021	Läsaåret 2019 - 2020	Läsaåret 2018 - 2019	Läsaåret 2017 - 2018	Läsaåret 2016 - 2017
Årskurs 1–3	8348	7801	8075	9511	2956
Årskurs 4–6	5883	5618	5631	6779	1673
Årskurs 7–9 och gymnasieskola	7974	7658	10 537	15 605	8662

Under 2020 - 2021 har Mittuniversitetet på uppdrag av Skolverket genomfört en distansutbildning (pilotomgång) om 60+60 platser om bedömningsmaterialet Bygga svenska. Syftet med distansutbildningen är att ge stöd till lärare i att utveckla, planera och genomföra språkutvecklande formativ undervisning.³³ Det har varit stor efterfrågan på platser till denna distansutbildning men pandemin och lärarnas höga arbetsbelastning har påverkat deltagandet vilket resulterat i att

³¹ <https://bp.skolverket.se/web/kartlaggningsmaterial/start>

³² [Bygga svenska – ett stöd för att bedöma nyanlända elevers språkutveckling](#)

³³ [Bedömning av nyanlända och flerspråkiga elevers andraspråksutveckling för lärare i svenska som andraspråk](#)
[Bedömning av nyanlända och flerspråkiga elevers kunskapsutveckling för ämneslärare](#)

endast 40 deltagare genomfört hela kursen. En av lärdomarna från pilotomgången har varit att erbjuda kursen mer riktad till lärare utifrån ämnen och förkunskaper. Skolverket har därför i samarbete med tio lärosäten tagit fram tre olika kurser med var sin ramkursplan.

Koll på samverkan med hem och vårdnadshavare

På Skolverkets webbplats finns stödmaterialet Koll på samverkan med hem och vårdnadshavare.³⁴ Materialet syftar till att stödja huvudmän, rektorer och skolpersonal i grundskolan och motsvarande skolformer samt fritidshem att identifiera utvecklingsbehov och genomföra utvecklingsinsatser som rör samverkan med hem och vårdnadshavare. Stödmaterialet är ett självskattningsverktyg med tio påståenden som synliggör vilka utvecklingsbehov som finns i verksamheten. I materialet finns också inspirationsartiklar och filmer som ger stöd i hur man kan lägga upp utvecklingsarbete kring frågor om till exempel hur skolpersonalens bemötande av vårdnadshavare kan ske på ett inkluderande sätt som främjar dialog och idéutbyte vid till exempel utvecklingssamtal och föräldramöten. Stödmaterialet har under perioden januari-oktober 2021 haft totalt 20 595 sidvisningar varav artikeln Samverkan med föräldrar och vårdnadshavare – en teoretisk modell, haft flest besök

Kompletterande stöd för kartläggning av flerspråkiga elever i förskoleklass

Skolverket erbjuder ett webbaserat material som är ett frivilligt stöd till det nationella kartläggningsmaterialet Hitta språket och Hitta matematiken.³⁵ Under perioden 1 juli 2021 – 9 januari 2022 hade webbstödet 9 977 unika sidvisningar.

Lärosätesutbildning om bedömning av nyanlända och flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling

Från och med hösten 2021 genomför sex lärosäten poänggivande kurser för lärare i svenska, svenska som andraspråk, speciallärare och ämneslärare utifrån specifika ramkursplaner.³⁶ Syftet med utbildningarna är att stärka och fördjupa lärarnas bedömarkompetens, ge allmän- och ämnesdidaktiskt perspektiv, verktyg för varierade arbetssätt och arbetsformer i undervisningen, samt bedriva en undervisning som är forskningsbaserad.

Språklärargalan

Under 2021 har modersmålslärare erbjudits möjlighet att delta i Språklärargalan som är en årligen återkommande gala för språklärare i alla skolformer. Några av syftena med insatsen är att språklärare ska uppleva en yrkesmässig gemenskap och tillhörighet, att de ska få nya idéer och kunskaper för att kunna vidareutveckla sin undervisning och att de ska kunna utbyta erfarenheter med varandra. Galan för 2021 hade temat målspråk och reception och genomfördes i digital form.

³⁴ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/koll-pa-samverkan-med-hem-och-vardnadshavare>

³⁵ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/kompletterande-stod-for-kartlaggning-av-flersprakiga-elever-i-forskoleklass>

³⁶ [Bedömning av nyanlända och flerspråkiga elevers andraspråksutveckling för lärare i svenska och speciallärare](#)

239 språklärare hade anmält sig till Språklärargalan, och av dessa hade 30 anmält intresse av att delta i rundabordssamtal om modersmål.

Språk- och kunskapsutvecklande ämnesundervisning för nyanlända elever den första tiden

Kompetensutvecklingsmodellen som presenteras på Lärportalen är en form av kollegialt lärande där en grupp kollegor utifrån innehållet i en modul arbetar tillsammans för att utveckla sin verksamhet. Denna moduls syfte är att ge ämneslärare verktyg för att planera och genomföra undervisning för nyanlända elever som är nya i svenska språket men som har en tidigare skolbakgrund och är läs- och skrivkunniga på sitt modersmål.³⁷ Målgrupp är ämneslärare i grundskolans åk 7–9 och gymnasieskolans introduktionsprogram.

I modulen ges exempel på samarbetsformer mellan lärare i svenska som andraspråk, modersmålslärare och studiehandledare. Modulen innehåller material som rör ämnena biologi, fysik, kemi och teknik, historia, religion, geografi, samhällskunskap, idrott och hälsa, musik, bild, slöjd och hem- och konsumentkunskap. Under perioden 1 januari 2021 – 6 oktober 2021 hade modulen 3 281 unika sidvisningar.

Studiehandledning på modersmål

Under 2021 har webbstödet om studiehandledningen på modersmål utvecklats och kompletterats. Syftet med materialet är att ge stöd i huvudmännens arbete med att erbjuda studiehandledning på modersmål av hög kvalitet och förbättra lärares och studiehandledares förutsättningar att samverka kring studiehandledning på modersmål.³⁸ Målgrupp är huvudmän, skolledare, lärare och studiehandledare på modersmål i de obligatoriska skolformerna samt gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen.³⁹

Stödmaterialet består av tre delar. Första delen riktar sig till huvudmän och skolledare med fokus på organisation samt ansvar och roller. Andra delen riktar sig till lärare och studiehandledare på modersmål med fokus på samverkan samt ansvar och roller. Den tredje delen riktar sig till studiehandledare på modersmål med fokus på rollen som studiehandledare i den svenska skolkontexten. Under perioden 1 januari 2021 – 6 oktober 2021 har webbstödet riktat till grundskola och gymnasieskola haft sammanlagt 11 492 unika sidvisningar.

Under 2021 publicerades stödmaterialet Termer för matematikundervisning som innehåller matematiska termer och begrepp och är tänkt att vara ett stöd för studiehandledning i matematik samt matematikundervisning. Det finns på olika språk och målgrupp är lärare i matematik och studiehandledare i grundskolan.

³⁷ <https://larportalen.skolverket.se/#/modul/2c-nyanlanda/Grundskola/801-sprak-och-kunskapsutvecklande-amnesundervisning-for-nyanlanda-elever-den-forsta-tiden>

³⁸ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/organisera-studiehandledning>

³⁹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/organisera-studiehandledning-inom-komvux>

Under perioden 1 januari 2021 – 6 oktober 2021 har Termer för matematikundervisning haft sammanlagt 13 044 unika sidvisningar.

Studie och yrkesvägledning

Skolverket erbjuder vägledningsmaterial som är användbara i studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever. Målgrupper är studie- och yrkesvägledare, lärare och skolledare och riktar sig till olika skolformer.

Materialet består av lärosäteskurser⁴⁰ som erbjuds under olika tidsperioder, webinarier Inkludering och erkännande av unga nyanlända genom studie- och yrkesvägledning samt stödmaterial som ligger på Skolverkets webbplats.⁴¹ I de tre lärosäteskurserna har 240 personer deltagit under 2021 och på webinarier 340 personer. På Utbildningsguiden på Skolverkets webbplats finns information om det svenska skolsystemet översatt till många olika språk.⁴²

Traumamedveten omsorg (TMO) i samarbete med Rädda barnen

Det är fjärde året Skolverket erbjuder uppdragsutbildningen Traumamedveten omsorg genom ramavtal med Rädda Barnen.

7.3.2 Riktade insatser

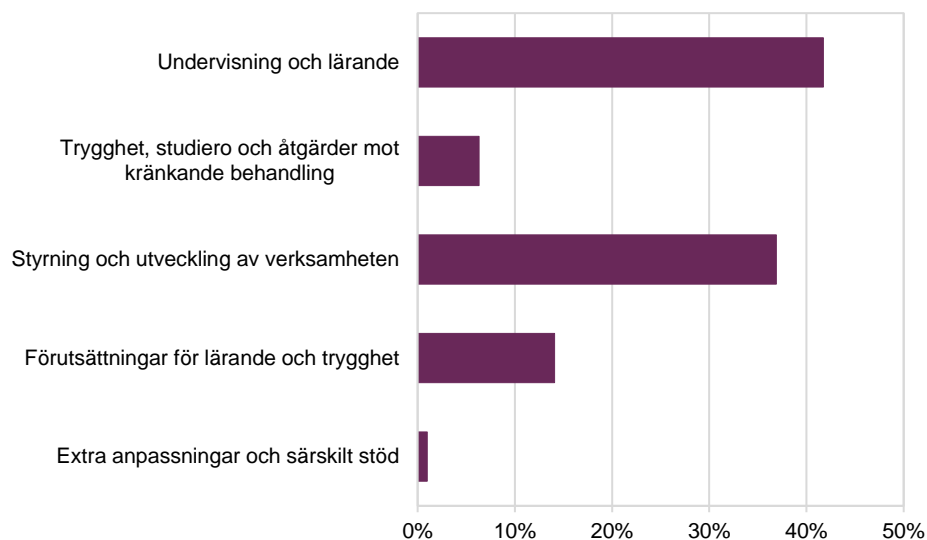
Redovisningen nedan bygger på underlag från Insatsbanken när det gäller fördelning av insatser och utvecklingsområden samt information från Skolverkets processtödjare när det gäller beskrivningar av exempel på innehåll i eller genomförande av insatser. Försiktighet har iakttagits när det gäller att ange exakta tal för antalet insatser inom varje utvecklingsområde, eftersom kategoriseringen inte är helt konsekvent. I stället redovisas kvantiteter mer översiktligt med olika mängduttryck för att ge läsaren en fingervisning om omfattning och relation mellan utvecklingsområden och insatsernas inriktning.

⁴⁰ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/studie--och-yrkesvagledning-och-interkultur---om-att-mota-och-motas>

⁴¹ [Vägledning av nyanlända i skolan - Samtal om framtiden](#)

⁴² <https://utbildningsguiden.skolverket.se/languages/svenska>

Diagram 2. Procentuell fördelning av insatser per utvecklingsområde inom skolformen grundskola och motsvarande skolformer.



Källa: Skolverket

Insatser som riktar sig till grundskolan återfinns i likhet med insatser på huvudmannanivå främst inom utvecklingsområdena Styrning och utveckling av verksamheten och Undervisning och lärande. Insatserna är väldigt tydligt kopplade till den undervisningsnära praktiken där bland annat handledning och kollegialt lärande är vanliga metoder för insatserna. Det är få insatser som enbart riktar sig till förskoleklass, fritidshem och grundsärskola. Däremot kan insatser som riktar sig till grundskolan även inkludera förskoleklass, fritidshem eller grundsärskola, vilket är tydligt i de senare urvalen.

Insatserna inom utvecklingsområdet Undervisning och lärande innefattar handledning och/eller kompetensutveckling genom kollegialt lärande med fokus på i synnerhet språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA). Målgruppen för dessa typer av insatser exempelvis förstelärare och lärare. Ibland kan elevhälsan och annan pedagogisk personal vara målgrupper och det är inte ovanligt att SKUA-insatserna berör fler skolformer än enbart grundskolan. Syftet med dessa typer av insatser är vanligtvis att utveckla en undervisning som kan möta barn och elevers olika språkliga nivåer och därmed öka måluppfyllelsen.

SKUA - insatserna brukar ofta, men inte alltid, genomföras i tre led. En generell utbildning i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt brukar erbjudas samtliga eller majoriteten av den pedagogiska personalen inom en, ofta flera, skolformer. Den generella utbildningen kan exempelvis innehålla delar såsom genomgång av aktuell forskning inom området, olika typer av workshops, erfarenhetsutbyte och kollegialt lärande med koppling till den egna verksamheten, professionen och praktiken. Ett andra led i SKUA- insatserna är att utbilda så kallade SKUA-utvecklare. Dessa personer, ofta förstelärare och rektorer, genomgår en separat utbildning för att få fördjupade kunskaper om exempelvis språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, goda kunskaper i att utforma kollegialt lärande

och hur en språkutvecklande undervisning kan utvecklas till att bli en integrerad del av undervisningen. Det tredje ledet i en SKUA -insats handlar ofta om att SKUA-utvecklarna efter sin utbildning, ofta tillsammans med rektor, ska leda det språk- och kunskapsutvecklande arbetssättet inom verksamheterna och där arbetssättet och metoderna kan skilja sig åt beroende på hur behoven ser ut hos den enskilda huvudmannen.

Även värdegrundsfrågor och behov av att utveckla studiehandledningen och modersmålsundervisning är centrala delar i insatser som genomförs inom utvecklingsområdet. Det genomförs även insatser om interkulturalitet och ibland tillsammans med språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Syftet med insatserna varierar men kan handla om att beröra frågor kring hur en inkluderande och likvärdig miljö och undervisning ska utformas, om hur kommunikation med vårdnadshavare kan ske eller att ge ökad insikt i vad ett interkulturellt förhållningssätt innebär. Målgruppen är pedagogisk personal. När det gäller studiehandledning och modersmålsundervisning kan insatserna exempelvis handla om kompetensutveckling av olika slag och/eller att utveckla samarbetet tillsammans med ämneslärare.

Inom utvecklingsområdet Styrning och utveckling av verksamheten är en tredjedel av insatserna kompetensutveckling med fokus på utveckling av organisationen. Målgrupper för dessa insatser är skolchef, andra representanter för huvudmannen, rektorer och samordnare. Samordnaren förekommer som en enskild insats under detta utvecklingsområde och är den funktion som håller ihop insatserna och samarbetet över skolformgränser och ibland även förvaltningsgränser. Vidare handlar insatserna om att förbättra det systematiska kvalitetsarbetet med fokus på elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska, förbättra mottagandet av nyligen anlända barn och elever samt utveckla organisationen av studiehandledning och modersmålsundervisning eller svenska som andraspråk, för att ange några exempel. Insatserna kan även handla om ersättning av tjänst för att exempelvis samordna studiehandledningen eller att stötta rektor i arbetet med organisation och struktur. Andra målgrupper för insatserna inom utvecklingsområdet är exempelvis förstelärare, lärare, studiehandledare, studie- och yrkesvägledare och elevhälsa. Insatserna där dessa målgrupper ingår innefattar ofta kompetensutveckling av olika slag, administrativt utvecklingsarbete och handledning.

Ytterligare två utvecklingsområden som insatser i grundskolan genomförs inom är Förutsättningar för lärande och trygghet samt Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling. Insatserna inom dessa utvecklingsområden handlar om kompetensutveckling och i viss mån även ersättning för tjänster.

Kompetensutvecklingen är ofta knuten till värdegrundsarbete med fokus på framför allt hälsofrämjande insatser för att öka kunskaper i exempelvis bemötande och förhållningssätt. Insatserna som omfattar ersättning för tjänster handlar ofta om uppdrag att stötta verksamheterna inom områden som föräldrasamverkan och digitalisering. Målgrupperna varierar och innefattar bland annat elevhälsan, studie- och yrkesvägledare, lärare och annan pedagogisk

personal. En stor del av insatserna liknar de insatser som finns inom utvecklingsområdet Undervisning och lärande där kopplingen till värdegrund och hälsofrämjande insatser också finns.

7.4 Gymnasieskola och motsvarande

7.4.1 Generella insatser

Flerspråkighet som resurs

På Skolverkets webbplats erbjuds webbaserat stödmaterial i olika former och för olika skolformer. För gymnasieskolan finns stöd för gymnasieskolans introduktionsprogram och innehåller material inom olika områden som, digital kompetens, att aktivera och synliggöra elevers förkunskaper och flerspråkiga arbetsformer för nyanlända elever

Introduktionskurs i svenska som andraspråk

Skolverket erbjuder via lärosäten utbildningen Det globala klassrummet - introduktionskurs i svenska som andraspråk.

Kartläggning och bedömning av nyanlända elevers språk och kunskapsutveckling

När det gäller kartläggning och bedömning av nyanlända elevers språk och kunskapsutveckling erbjuder Skolverket stöd till målgrupperna i olika former och till olika skolformer.

Språklärargalan

Under 2021 har modersmållärare erbjudits möjlighet att delta i Språklärargalan som är en årligen återkommande gala för språklärare i alla skolformer.

Språk- och kunskapsutvecklande ämnesundervisning för nyanlända elever den första tiden

Modulen innehåller material som rör ämnena biologi, fysik, kemi och teknik och handlar om hur ämneslärare kan förhålla sig till och praktiskt genomföra bedömningssituationer när eleverna är nybörjare i svenska språket.

Studiehandledning på modersmål

Under 2021 har webbstödet Studiehandledning på modersmål utvecklats och kompletterats.

Studie och yrkesvägledning

Skolverket erbjuder olika stöd inom insatsen såsom utbildningar, stöd och material som är användbart i studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever.

Traumamedveten omsorg (TMO) i samarbete med Rädda barnen

Det är fjärde året Skolverket erbjuder uppdragsutbildningen Traumamedveten omsorg genom ramavtal med Rädda Barnen.

Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram (IM) - styrning

För att öka progressionen och skapa bättre möjligheter för elever på språkintrouktion och övriga introduktionsprogram att gå vidare till en yrkes- eller högskoleförberedande utbildning behöver introduktionsprogrammen utvecklas. Insatsen lyfter betydelsen av samverkan och dialog mellan och inom nivåerna i styrkedjan, där elevens utbildning är i fokus. De olika nivåernas perspektiv stärker verksamhetens förmåga att utvecklas. Skolverkets Stöd för utveckling av gymnasieskolans introduktionsprogram – styrning är tänkt att vara flexibelt och kunna anpassas efter lokala behov.

Stödet är uppdelat i flera olika delar:

- Webbstöd på skolverket.se i form av webbtexter och stödmaterial.⁴³
- Generellt stöd i form av webbkurs på Skolverkets utbildningsplattform.⁴⁴ Webbkursen består av fem avsnitt där varje avsnitt innehåller en lärande del och en processtödsdel. Den lärande delen består av film, text, ljudfiler och reflektionsfrågor som syftar till att ge ökad kunskap och förståelse för kopplingen mellan styrning och det systematiska kvalitetsarbetet. Processtödsdelen består av stöd till det lokala utvecklingsarbetet i form av bildspel, diskussionsfrågor och vägledning. Webbkursen lanserades januari 2021 och under 2021 deltog drygt 1000 personer i kursen.
- Riktat processtöd i form av nätverk med syfte att erbjuda stöd i det lokala utvecklingsarbetet.⁴⁵ Nätverkens arbetssätt är i processform med ett formativt förhållningssätt, där input från Skolverket varvas med utvecklande dialog i tre olika former – i den egna gruppen, i tvärgrupper samt i storgrupp. Kriterier för deltagande finns och utgångspunkten för arbetet är att huvudmän har identifierat sina lokala behov, utsett en utvecklingsgrupp som leder den egna utvecklingen av introduktionsprogrammen med stöd från Skolverket. Skolverket erbjuder även besök eller samtal med enskilda huvudmän för att ha en närmare dialog utifrån lokala behov och förutsättningar.

Under 2021 har det startats två nya nätverk och sammanlagt från start har det funnits fyra nätverk med drygt 230 personer från 61 huvudmän. Två nya nätverk för 2022 planeras. Stödet är uppskattat och deltagarna uttrycker att de får stöd för sitt fortsatta arbete att stödja sina elever från utgångsläge till utbildningsmål.

Bilden nedan visar vikten av att ha eleven i fokus i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen.

⁴³ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/nyanlanda-barn-och-elevs-utbildning/organisera-mottagande-och-utbildning-av-nyanlanda-elever-i-gymnasieskolan>

⁴⁴ Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram - Styrning - Skolverket

⁴⁵ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/utveckla-gymnasieskolans-introduktionsprogram---styrning#h-Anmaldigtillnatverkhosten2022>

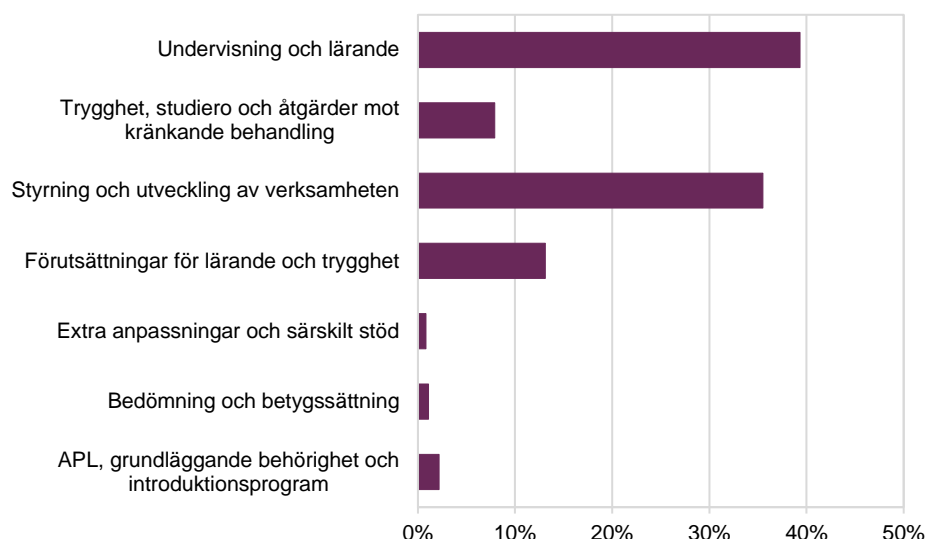
Figur 3. Processtyrning, Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram – styrning.



7.4.2 Riktade insatser

Redovisningen nedan bygger på underlag från Insatsbanken när det gäller fördelning av insatser och utvecklingsområden samt information från Skolverkets processtödjare när det gäller beskrivningar av exempel på innehåll i eller genomförande av insatser. Försiktighet har iakttagits när det gäller att ange exakta tal för antalet insatser inom varje utvecklingsområde, eftersom kategoriseringen inte är helt konsekvent. I stället redovisas kvantiteter mer översiktligt med olika mängduttryck för att ge läsaren en fingervisning om omfattning och relation mellan utvecklingsområden och insatsernas inriktning.

Diagram 3. Procentuell fördelning av insatser per utvecklingsområde inom skolformen gymnasieskola och motsvarande skolformer.



Källa: Skolverket

I likhet med grundskolan återfinns flest insatser för gymnasieskolan inom utvecklingsområdet Undervisning och lärande tätt följt av utvecklingsområdet Styrning och utveckling av verksamheten. Insatserna har fokus på

kompetensutveckling och ersättning för tjänster, det vill säga att insatserna genomförs med hjälp av externa utförare som ersätts för genomfört uppdrag. Det är få insatser som enbart riktar sig till gymnasiesärskolan. Däremot kan insatser som riktar sig till gymnasieskolan även inkludera gymnasiesärskolan.

Precis som i tidigare skolformer handlar insatserna inom utvecklingsområdet Styrning och ledning av verksamheten om att organisera för och stärka det interna arbetet inom organisationen. Det handlar bland annat om kompetensutvecklingsinsatser i analys och uppföljning av verksamheten, att utveckla organisationen kring studiehandleddning eller att förbättra rutiner och riktlinjer för olika typer av dokumentation och kartläggningar. Här är det också vanligt att insatserna som avser ersättning av tjänst handlar om att stötta upp det interna arbetet med hjälp av externt stöd från exempelvis konsult. Det externa stödet kan bland annat bestå av en eller flera utbildningar eller stöd i att samordna insatser och i arbetet med att utveckla rutiner och riktlinjer. Målgrupper för insatserna inom utvecklingsområdet är skolchefer och rektorer men även förstelärare, lärare, studiehandleddare och annan pedagogisk personal. I likhet med grundskolan återfinns en samordnare som enskild insats och målgrupp inom detta utvecklingsområde och är den funktion som håller ihop insatserna och samarbetet över skolformgränser och ibland även förvaltningsgränser.

Insatserna inom utvecklingsområdet Undervisning och lärande handlar om utveckling av undervisningen genom kompetensutveckling och/eller kollegialt lärande i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA). Dessa insatser inkluderar ofta andra skolformer såsom grundskolan då målgrupper från flera olika skolformer deltar i samma utbildning. Därför är även lärare och förstelärare vanligt förekommande målgrupper även för gymnasieskolans utbildningsinsatser med fokus på just SKUA. Rektorer är ytterligare en målgrupp som förekommer i en del av SKUA insatserna. Syftet med insatserna är också densamma som för grundskolan, att öppna upp för fler metoder i undervisningen för att möta elevernas olika förutsättningar och behov.

Andra insatser inom utvecklingsområdet berör ämnen som värdegrund och digitalisering men också studiehandleddning. Dessa insatser är få till antalet och syftar dels till att öka lärarnas kunskaper i att använda digitala stöd för att öka tillgänglighet och variation i undervisningen, dels att skapa inkluderande lärmiljöer för elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska. Vissa av insatserna berör studiehandleddning. Insatserna handlar i stora drag om att genom utbildning eller kollegialt lärande utveckla en förståelse hos lärare om studiehandleddningens betydelse för flerspråkiga elever eller att samarbetet mellan studiehandleddare och ämneslärare ska förbättras på olika sätt.

En femtedel av insatserna riktat till gymnasieskolan finns inom utvecklingsområdena Förutsättningar för lärande och trygghet samt Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling. I likhet med grundskolan handlar insatserna inom dessa utvecklingsområden om kompetensutveckling och i viss mån även ersättning för tjänster exempelvis kostnader för konsulter eller

föreläsare. Kompetensutvecklingen är ofta knuten till värdegrundsarbete med fokus på hälsofrämjande insatser. Syftet med insatserna kan bland annat vara att öka förståelsen hos lärare och annan personal för hur olika arbetssätt och metoder i undervisningen kan skapa trygghet och studiero i verksamheterna. Ett annat syfte med insatserna är att öka lärarnas och personalens förväntningar på eleverna, öka förståelsen för elevers problem och orsaker till exempelvis frånvaro. Insatser som handlar om ersättning innefattar uppdrag att stötta verksamheterna inom framför allt digitalisering. Målgrupperna varierar men innefattar ofta elevhälsan, studie- och yrkesvägledare, lärare och annan pedagogisk personal. Liknande insatser finns även inom utvecklingsområdet Undervisning och lärande där kopplingen till värdegrund och hälsofrämjande insatser också finns.

En del av insatserna riktat mot gymnasieskolan finns inom utvecklingsområdet APL grundläggande behörighet och introduktionsprogram. Insatserna varierar och handlar exempelvis om att utveckla organisationen kring mottagande och övergångar mellan olika skolformer eller om att bygga upp yrkespaket.⁴⁶ Insatserna innefattar samarbete med Vuxenutbildningen eller mot de nationella programmen. Här finns det också exempel på insatser som handlar om att förkorta tiden för gymnasieutbildningen genom att elever kan börja på ett teoretiskt program samtidigt som de går klart språkintrouktion. Målgrupper för dessa typer av insatser är lärare, rektorer, elevhälsan och studiehandledare. Även studie- och yrkesvägledare samt elever förekommer som målgrupper men inte i samma utsträckning.

7.5 Kommunal vuxenutbildning

Kommunal vuxenutbildning innefattar utbildning på grundläggande nivå, gymnasial nivå, kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning samt kommunal vuxenutbildning i sfi. Skolverkets insatser nedan kan i vissa fall beröra hela den kommunala vuxenutbildningen medan insatserna i andra fall riktar sig till en eller flera delar av den kommunal vuxenutbildningen. Detta gäller såväl generella som riktade insatser.

7.5.1 Generella insatser

Introduktionskurs i svenska som andraspråk

Skolverket erbjuder via lärosäten utbildningen Det globala klassrummet - introduktionskurs i svenska som andraspråk.

Nätverk för vuxenutbildningen med fokus på systematiskt kvalitetsarbete och nyanlända och flerspråkiga elever.

Under 2021 har Skolverket utökat arbetet med att skapa nätverk för skolchefer, utvecklingsledare och rektorer i rektorer med ansvar för det systematiska

⁴⁶ Nationella yrkespaket är förslag på innehåll för sammanhållna yrkesutbildningar som motsvarar kompetenskraven på nationell nivå för olika yrkesområden. Yrkespaketen består av en specifik kombination av kurser på gymnasial nivå. Paketen är utformade av Skolverket i samråd med bransch-kunniga.

kvalitetsarbetet inom kommunal vuxenutbildning. Nätverken leds av regionala utvecklingscentra (RUC) på uppdrag av Skolverket. Målen med nätverken är att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet med särskilt fokus på nyanlända och flerspråkiga elever i vuxenutbildningen, samt utveckla samverkan mellan huvudmän i syfte att höja kvaliteten och likvärdigheten i verksamheten. Under höstterminen 2021 anordnades träffar i sex nätverk med totalt 110 deltagare från 71 kommuner. Ett nätverk är formerat utifrån ett befintligt regionalt samarbete, övriga efter kommunstorlek. Nätverket med de största kommunerna påbörjades redan i maj 2021, övriga startade i september.

Kartläggning och bedömning av nyanlända elevers språk och kunskapsutveckling

På Skolverkets webbplats finns kartläggningsmaterial i litteracitet för nyanlända elever i kommunal vuxenutbildning. Materialet används för nyanlända elever i kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå samt i kommunal utbildning i sfi.⁴⁷ Det finns också ett verktyg som är ett stöd för studie- och yrkesvägledare samt yrkeslärare som ska kartlägga elevers yrkeskunskaper inom gymnasieskolan eller Komvux.⁴⁸

En modul för lärare i den kommunala vuxenutbildningen om grundläggande litteracitet för lärare som undervisar nyanlända vuxna med kort eller ingen skolbakgrund är under framtagande. Modulen kommer att bestå av följande fem delar: Grundläggande litteracitet, Att knäcka koden, Muntlig språkundervisning, Att använda digitala verktyg samt Visuella texter och arbete med bilder i undervisningen.

Studiehandledning på modersmål

Under 2021 har webbstödet Studiehandledning på modersmål utvecklats och kompletterats. Syftet med materialet är att ge stöd i huvudmännens arbete med att erbjuda studiehandledning på modersmål av hög kvalitet och förbättra lärares och studiehandledares förutsättningar att samverka kring studiehandledning på modersmål.⁴⁹ Under perioden 1 januari 2021 – 6 oktober 2021 har webbstödet som särskilt riktar sig till kommunal vuxenutbildning haft sammanlagt 2 501 unika sidvisningar.

Studie och yrkesvägledning

Skolverket erbjuder olika stöd inom insatsen såsom utbildningar, stöd och material som är användbart i studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever.

Traumamedveten omsorg (TMO) i samarbete med Rädda barnen

Det är fjärde året Skolverket erbjuder uppdragsutbildningen Traumamedveten omsorg genom ramavtal med Rädda Barnen.

⁴⁷ <https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-svenska-for-invandrare-sfi/bedomning-i-svenska-for-invandrare-sfi/kartlaggning-av-litteracitet>

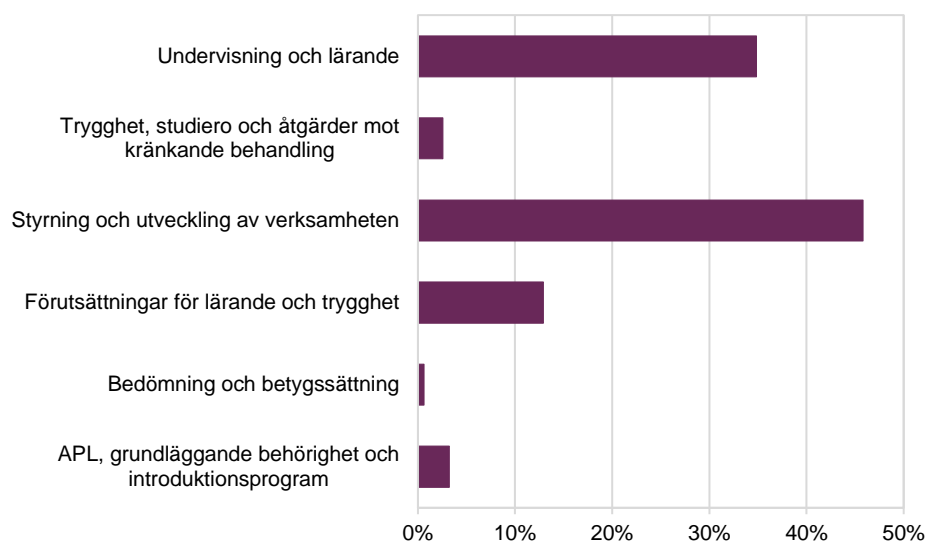
⁴⁸ <https://www.skolverket.se/for-dig-som-.../studie-och-yrkesvagledare/vuxenutbildning/verktyg-for-kartlaggning-av-yrkeskunskaper-gymnasial-niva>

⁴⁹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/organisera-for-studiehandledning-inom-komvux>

7.5.2 Riktade insatser

Redovisningen nedan bygger på underlag från Insatsbanken när det gäller fördelning av insatser och utvecklingsområden samt information från Skolverkets processtödjare när det gäller beskrivningar av exempel på innehåll i eller genomförande av insatser. Försiktighet har iakttagits när det gäller att ange exakta tal för antalet insatser inom varje utvecklingsområde, eftersom kategoriseringen inte är helt konsekvent. I stället redovisas kvantiteter mer översiktligt med olika mängduttryck för att ge läsaren en fingervisning om omfattning och relation mellan utvecklingsområden och insatsernas inriktning.

Diagram 4. Procentuell fördelning av insatser per utvecklingsområde inom Kommunal vuxenutbildning.



Källa: Skolverket

Precis som för övriga skolformer finns flest insatser inom utvecklingsområdena Undervisning och lärande och Styrning och utveckling av verksamheten. Det som däremot skiljer sig är att antalet insatser inom Styrning och utveckling av verksamheten är fler än inom Undervisning och lärande. En förklaring till det är att den kommunala vuxenutbildningen många gånger finns med i insatser som riktar sig till flera skolformer och är av mer övergripande karaktär (till exempel ta fram kommunövergripande rutiner eller riktlinjer) och att antalet insatser som endast riktar sig till kommunal vuxenutbildning är lägre än för till exempel grund- och gymnasieskolan. Inom båda utvecklingsområdena handlar insatserna antingen om ersättning för tjänster, såsom konsulter, eller kompetensutveckling för framför allt lärare.

Inom Undervisning och lärande syftar insatserna till att utveckla det språkutvecklande arbetssättet. Kompetensutvecklingen handlar då om att öka kunskapen inom området hos lärare och rektorer. De insatser som handlar om ersättning för tjänster kompletterar ofta kompetensutvecklingen inom språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt genom att insatserna innebär att stödja verksamheterna inom olika områden, exempelvis digitalisering.

Insatserna inom Styrning och utveckling av verksamheten syftar till att stärka det interna arbetet med exempelvis övergångar mellan skolformer, mottagande av elever eller bedömning. Även de fåtalet insatser som sorterats inom områdena APL och Bedömning och betygsättning har liknande syften.

Inom utvecklingsområdet Förutsättningar för lärande och trygghet syftar insatserna till att stärka det hälsofrämjande arbetet och/eller värdegrundsarbetet. Det handlar bland annat om att öka kunskapen hos personalen genom kompetensutveckling eller utveckla relationer till exempel genom samarbete mellan vuxenutbildning och förskola i syfte att möjliggöra olika typer av kommunikationssätt mellan barn och vårdnadshavare och personal.

8. Resultat av uppföljning och utvärdering

I detta kapitel redovisas dels uppföljningar av de generella och riktade insatser som genomförts under 2021, dels en utvärdering av tidigare genomförda riktade insatser. Uppföljningarna och utvärderingen kan ses i relation till verksamhetslogikens effektsteg 1 - 4 och regeringsuppdragets mål.

Det första effektsteget är prestationsnära och antas uppstå i nära anslutning till att prestationerna är genomförda. I den aktuella verksamhetslogiken nämns exempelvis under effekt 1 att huvudmannen, rektor eller personal i förskolan eller skolan har tillägnat sig kunskap om lagstiftning och styrdokument, behov hos den aktuella målgruppen, organisering för inkludering och hälsofrämjande arbete eller det demokratiska uppdraget. Detta som en följd av att ha tagit del av någon av de generella insatserna eller genom det riktade stödet som Skolverket tillhandahåller.

I det andra effektsteget tillämpas den kunskap eller förmåga som målgruppen har tillägnat sig genom insatsen, det vill säga en förutsättning för att komma vidare i effektstegen är att målgrupperna genomför en aktiv handling. Det kan exempelvis handla om att huvudmannen eller rektorn gör en analys av organisationen utifrån den kunskap som erhållits genom deltagandet i insatsen. Detta kan ske inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete eller i samarbete med Skolverkets processtödjare i de fall huvudmannen samverkar med myndigheten inom de riktade insatserna.

Det tredje effektsteget beskriver hur konkreta åtgärder för att förbättra organisationen genomförs (med utgångspunkt i den kunskap som förvärvats i effekt 1, och den efterföljande analysen i effekt 2).

Det fjärde effektsteget beskriver effekter som utgör förutsättningar för att uppdragets slutmål ska kunna uppnås. Detta steg beskriver vad som kännetecknar

en verksamhet med goda förutsättningar för att nå hög måluppfyllelse och goda kunskapsresultat.

8.1 Generella insatser

Skolverkets generella insatser tillhandahålls samlat för målgrupperna via Skolverkets webbplats och erbjuds i olika former (se avsnitt 6.1.1) vilket innebär att möjligheten att följa upp insatsernas effekter varierar. I framtagandet av Skolverkets generella insatser utarbetas en verksamhetslogik för respektive insats. Dessa verksamhetslogiker ligger i linje med den övergripande verksamhetslogiken för regeringsuppdraget.

Nedan presenteras ett antal generella insatser där det genomförts uppföljningar som inte redovisats i tidigare regeringsredovisningar inom detta uppdrag.

8.1.1 Uppföljning av Samordnare för nyanlända elevers lärande

Som tidigare beskrivits i kapitel 7 ger Skolverket stöd till samordnarna för nyanlända elevers lärande via lärosäten i regionala nätverk. Lärosätets huvudsakliga uppgift är att stödja samordnarna i deras arbete med att, tillsammans med huvudman, systematiskt och kontinuerligt följa upp, analysera, planera och utveckla verksamheten gällande arbetet med nyanlända och flerspråkiga elevers lärande, samt att möjliggöra samverkan och erfarenhetsutbyte mellan samordnarna.

Huvudmännen eller samordnarna redovisar, som tidigare beskrivits i kapitel 6.2.2, påbörjade och avslutade insatser till RUC i de regionala nätverken. Nedan ges exempel på upplevda effekter av genomförda insatser.

- Förbättrat samarbete mellan studiehandledare på modersmål och lärare. Även kunskapsmässiga och organisatoriska förbättringar lyfts fram som till exempel ökade kunskaper om lagar och regler, vikten av och förståelse för individanpassad undervisning och studiehandledarnas uppdrag.
- Nyanlända elevers utbildning finns med som en del i det systematiska kvalitetsarbetet.
- Förbättrat mottagande av elever och bättre system i organisationen när det gäller till exempel kartläggning, övergångar och modersmålsundervisning.
- Utvecklad undervisning till exempel genom ökad språklig medvetenhet i undervisningen, ökad medvetenhet om elevers olika behov och hur undervisningen kan anpassas. I vissa fall redogör huvudmän för att de kan se att insatser resulterat i ökad måluppfyllelse eller högre meritvärden medan andra huvudmän ser att det är svårt att koppla just insatsen i sig till de förbättringar man sett. Det finns också huvudmän som beskriver förändringar

på elevnivå som att eleverna utvecklat sitt språk, både skriftligt och muntligt och genom det blivit tryggare i att delta i olika sociala sammanhang.

Förutom den redovisning som huvudmännen och samordnarna lämnar in samlar även nätverksledarna från de olika regionala utvecklingscentrumen in erfarenheter. Vissa nätverksledare deltar aktivt i huvudmännens utvecklingsarbete medan andra träffar samordnarna med regelbundenhet. Det finns också nätverksledare som endast träffar samordnarna vid de nätverksträffar som sker ett par gånger per år. Nätverksledarna har för Skolverket beskrivit att de kunna se exempel på:

- Ökad medvetenhet hos deltagarna i nätverken om vetenskapligt förhållningssätt och om hur man kan lägga upp ett arbete för att göra det till beprövad erfarenhet.
- Ökad medvetenhet hos huvudmän om vikten av god kvalitet på strukturer och processer i verksamheten och hur struktur i det systematiska kvalitetsarbetet kan ge bättre bilder av genomströmning och kunskapsutveckling hos elever.
- En större kunskap om och förståelse för systematiskt kvalitetsarbete på lärarnivå.
- Bättre och mer effektiv samverkan mellan olika verksamheter hos huvudmännen.
- Att samordnarna hos de olika huvudmännen varit ett stöd för varandra på och mellan träffar.

Samordnarna för nyanlända elevers lärande har tidigare utvärderats vilket redovisades i regeringsredovisningen 2020. Den utvärderingen⁵⁰ visade att samordnarfunktionen har bidragit till en helhetssyn på undervisningen utifrån elevernas behov och förutsättningar, vilket skapar förutsättningar för större likvärdighet och för att höja undervisningens kvalitet.

Skolverket bedömer att samordnarfunktionen fortsatt kan bidra till att verksamheterna kontinuerligt utvecklas och förbättras. Skolverket bedömer också att samordnarfunktionen tillsammans med de riktade insatserna kan ge huvudmän långsiktigt stöd för att ge barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet.

8.1.2 Uppföljning av Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram (IM) – styrning

I insatsen Utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram (IM) erbjuder, som tidigare beskrivits, Skolverket genom nätverk ett systematiskt processtöd för att stärka huvudmäns förmåga att erbjuda nyanlända elever på gymnasieskolans introduktionsprogram en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Skolverkets medarbetare har kontinuerligt dokumenterat erfarenheter av utvecklingsarbetet i de nätverksmöten som genomförts med huvudmän. Utifrån dessa samlade

⁵⁰ Delrapport – Skolverkets stöd till samordnare. Dnr 2017:904

erfarenheter⁵¹ har Skolverket erfarit att deltagarna i olika omfattning ger exempel på att:

- Huvudmannen, rektorer och andra nyckelpersoner som arbetar med det strategiska arbetet har ökat sin förståelse för hur systemet är tänkt att fungera vilket i sin tur har stärkt målgruppens egen drivkraft i att prioritera och utveckla den egna verksamheten mot introduktionsprogrammets mål för utbildning och elevernas individuella utbildningsmål.
- Deltagare i utvecklingsarbetet har fått en ökad förståelse för hur huvudmannens styrning av introduktionsprogrammen ska fungera, där huvudmannens systematiska kvalitetsarbete utgör helheten och delarna består av huvudmannens plan för utbildning, elevers individuella studieplaner samt uppföljning av elevers kunskapsutveckling.
- De arbetsgrupper som bestått av skolchef, rektorer, verksamhetsanalytiker och/eller utvecklingsledare i nätverkets processarbete har haft större handlingskraft att utveckla huvudmannens verksamhet än arbetsgrupper som enbart bestått av rektorer och lärare från samma enhet. Det kan tyda på att Skolverkets kriterier där deltagande sker i lokala arbetsgrupper med representanter från huvudmannanivå och rektorsnivå, är lyckade.
- Deltagarnas olika perspektiv och kunskaper, i arbetsgrupperna, har bidragit till att huvudmannen får en helhetsbild av den egna verksamheten när behoven identifieras, beskrivs och prioriteras.

8.1.3 Uppföljning av Traumamedveten omsorg (TMO)

Insatsen TMO som beskrivs i kapitel 7 erbjuds av Skolverket som en generell insats men insatsen är också vanligt förekommande inom ramen för Skolverkets riktade insatser.

Skolverket i samarbete med Rädna Barnen följer kontinuerligt upp TMO för att kunna förbättra utbildningen. Nedan beskrivna uppföljning av TMO-utbildningen är gjord av Skolverket som en del av det interna systematiska kvalitetsarbetet i syfte att samla in empiri om hur insatsen har fungerat på en skola.

Uppföljningen består av fem gruppsamtal som genomfördes av medarbetare från Skolverket under november - december 2020 med deltagare från en skola i Härnösand. De som deltog vid gruppsamtalen var två rektorer/skolledare, sex TMO-ambassadörer, sex lärare/personal fördelade på två grupper, en skolsköterska, två specialpedagoger/speciallärare och två studie- och yrkesvägledare. Samtalen genomfördes via Teams där frågeställningarna visades i ett bildspel.

Efter gruppsamtalen sammanställdes och kategoriserades de anteckningar som förts i följande teman:

⁵¹ Regeringsredovisning av uppdraget att stödja huvudmän och rektorer i att stärka gymnasieskolans introduktionsprogram. Dnr 2018:863.

- Eleven i fokus. I gruppsamtalen lyfts att arbetet på skolan med eleven i fokus har förstärkts. Viktiga aspekter i utbildningen är betydelsen av och kunskapen om att se bortom elevers beteenden, att elever inte fastnar i dåliga beteenden och att förstärka det som fungerar. Utbildningen har också synliggjort att det alltid finns någon i personalen på skolan som kan skapa en bra relation med en elev och samtidigt stärkt förhållningssättet hos personalen att ”alla elever är mina elever”.
- Personalen i fokus. Det som framkommer i samtliga gruppsamtal är de möjligheter som skapas när all personal på skolan får delta i samma utbildning. Det bidrar till ett gemensamt språk, en gemensam referensram och verktyg som alla känner till och kan använda. Alla kan nu utgå från en gemensam modell som stöd för att utveckla ett gemensamt arbets- och förhållningssätt. ”Viktiga vuxna” blir en styrka när alla möter eleven med ”vad har du varit med om” och ett ökat medvetande att se bortom ett visst beteende. Genom denna samsyn skapas en trygghet i den egna yrkesrollen.
- Verktyg i arbetet. I gruppsamtalen framkommer vikten av att använda TMO-verktygen i praktiken för att förankra TMO i verksamheten. Konsultationsmodellen där isberget⁵² ingår kan appliceras på mycket, till exempel i mötet med elever och vårdnadshavare, vilket lyfts fram i gruppsamtalen. Modellen är enkel att följa och ger stöd i arbetet för att kunna lyfta elever som behöver uppmärksammas i skolan. TMO-verktygen stärker arbetet med den gemensamma referensramen och språkbruket mellan de olika personalkategorierna på skolan.
- Förutsättningar – vad fanns och vad har utvecklats? På skolan arbetar man sedan en tid med elevhälsomodellen (EHM) vilken var implementerad innan TMO-utbildningen startade. EHM är en främjande, förebyggande och lärandemodell som förutom själva elevhälsomötet också inkluderar skolorganisationen, gemensamma perspektiv och förhållningssätt. I gruppsamtalen lyfts att TMO passar bra ihop med EHM-modellen, båda fungerar och kan komplettera och stärka varandra. Metodiken för EHM-modellen liknar metodiken för TMO samtidigt som det framhålls att de båda modellerna har olika utgångspunkter. Vid gruppsamtalen berättar flera deltagare att de har förändrat sitt sätt att bemöta elever och att de själva har blivit bekräftade i sitt arbete. Av gruppsamtalen framgår också att TMO-utbildningen har tagits emot väl av personalen då den hakar i och tar vid det redan pågående arbetet med hälsa och lärande på skolan.
- Förändring – utveckling – kollegialt arbete – alla tillsammans. Under gruppsamtalen lyfter olika personalkategorier vikten av att all personal har gått TMO-utbildningen tillsammans. Det ger en trygghet i personalgruppen att alla har samma grund att stå på och har ett gemensamt språkbruk för att kunna skapa samsyn och enas kring gemensamma förhållningssätt i mötet med eleverna. I gruppsamtalen beskriver personalen att utbildningen både ger en

⁵² Isberget är en bild som använts för att visa på det som finns under ytan och kanske inte är synligt.

känsla av att man gör mer för eleverna samtidigt som man kan hålla distans till arbetet och vara nöjd med sin arbetsinsats. I gruppsamtalen framkommer också att TMO-utbildningen har stärkt det gemensamma arbetet med bemötandefrågor och förståelse för elever. I det övergripande kollegiala arbetet på skolan lyfts i gruppsamtalen att TMO-utbildningen har bidragit till att personalen även uppmärksammar elever som inte ingår inom det egna mentorskapet och att det har skapats tydlighet vad som är personalens uppgifter på skolan och vad som kan/ska lämnas vidare till andra.

8.2 Riktade insatser

Under 2021 har Skolverkets riktade insatser följts upp på flera sätt och under året redovisades även en utvärdering av effekterna av de riktade insatserna för elever som är nyanlända eller har ett annat modersmål än svenska efter avslutad samverkan. Nedan presenteras den utvärdering och de uppföljningar som inte redovisats i tidigare regeringsredovisningar inom detta uppdrag.

8.2.1 Utvärdering av riktade insatser för nyanländas lärande

I slutet av 2021 publicerade Skolverket en utvärdering av de riktade insatserna för nyanländas lärande.⁵³ Utvärderingen har genomförts av Skolverket och fokuserar på effekterna av de riktade insatserna för nyanländas lärande efter avslutad samverkan. Utvärderingen är avgränsad till perioden 2016–2019. Vid slutet av denna period hade 60 huvudmän avslutat sin samverkan med Skolverket. Dessa huvudmän ingick i urvalsomgångarna 1 till och med 5 med en samverkansperiod på mellan två och tre år. När utvärderingen genomfördes hade det gått ett till två år sedan huvudmännen avslutade sin samverkan med Skolverket.

Utvärderingen tar sin utgångspunkt i verksamhetslogiken för nyanländauppdraget. I den formuleras två mål:

1. Nyanlända elever och elever med annat modersmål erbjuds en utbildning av hög och likvärdig kvalitet.
2. Förbättrade förutsättningar för högre måluppfyllelse i förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och förbättrade förutsättningar för goda kunskapsresultat för eleverna i grund- och gymnasieskolan samt inom kommunal vuxenutbildning och komvux som särskild utbildning för vuxna.⁵⁴

Utvärderingen har utgått från att det första målet är det övergripande målet och att det andra målet kan ses som ett steg på vägen mot att uppnå det övergripande målet. I verksamhetslogiken beskrivs även de förutsättningar som behöver finnas för att målen ska kunna uppnås.

I detta avsnitt redovisas utvärderingens huvudsakliga resultat och slutsatser.

⁵³ Utvärdering av riktade insatser för nyanländas lärande. Insatsers bidrag till bestående förändringar. Dnr 2020:1683.

⁵⁴ Notera att denna skolform upphört och är nu en skolformsdel inom komvux - komvux som särskild utbildning.

Majoriteten är positiva till de riktade insatsernas bidrag till förbättringar inom fyra centrala områden

Den sammantagna bilden utifrån utvärderingens bredare enkätundersökning⁵⁵ är att en stor majoritet av huvudmannarepresentanterna upplever att de riktade insatserna har bidragit till förbättringar inom fyra centrala områden (72 till 86 procent, inom respektive område). De fyra områdena är:

- Förmåga att analysera och bedöma hur mottagandet av målgruppen fungerar.
- Förmåga att analysera och bedöma hur undervisningen för målgruppen fungerar.
- Kunskap om hur de kan öka kvaliteten på undervisningen.
- Verktyg för bedömning av nyanlända elevers kunskaper.

Inom två andra centrala områden uppger omkring hälften att de riktade insatserna har bidragit till förbättringar (52 respektive 49 procent):

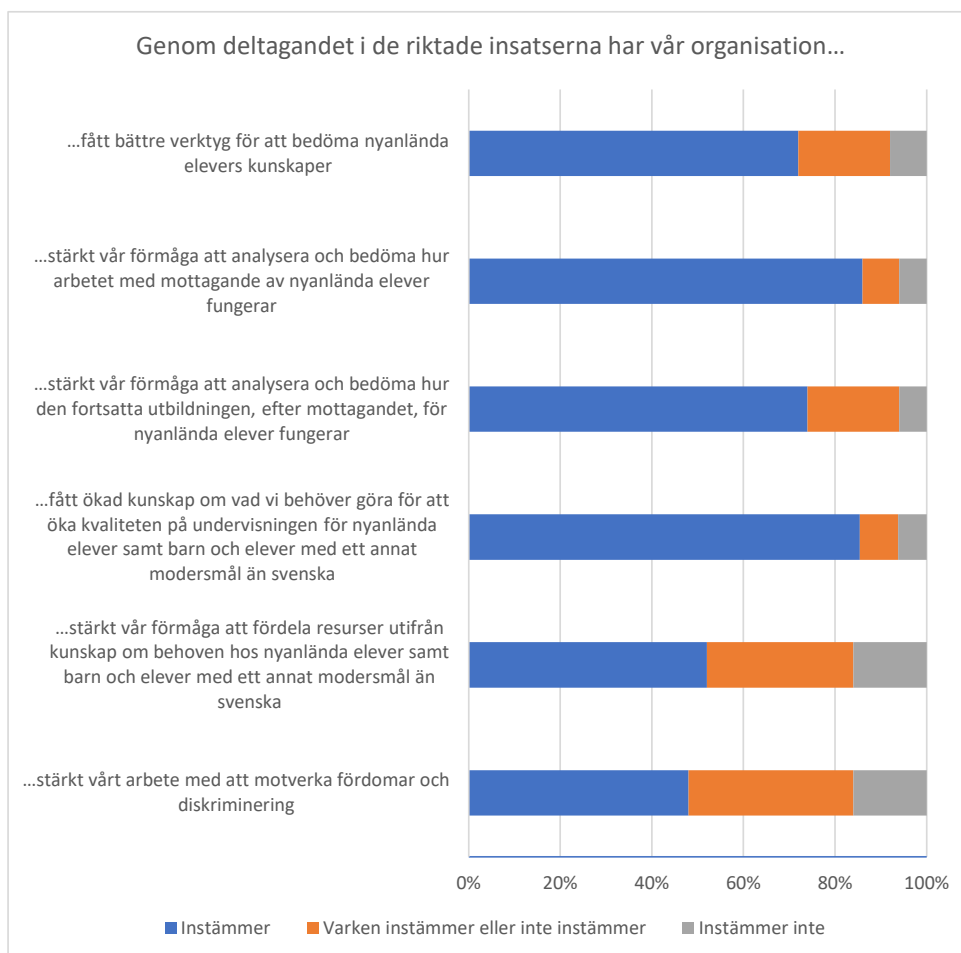
- Förmåga att fördela resurser efter behov.
- Arbete med att motverka fördomar och diskriminering.

Slutsatsen är att de riktade insatserna under den studerade perioden i högre utsträckning har bidragit till förbättringar inom de fyra första områdena än inom de två sista. En sannolik förklaring är att fler insatser genomfördes inom de fyra första områdena än inom de två andra under perioden för utvärderingen.

Huvudmannarepresentanternas upplevelse av de riktade insatsernas bidrag inom de sex områdena sammanställs i diagrammet nedan.

⁵⁵ Webbenkäten besvarades av 50 av de 60 huvudmän som den skickades ut till.

Diagram 5. Huvudmannarepresentanternas upplevelse av de riktade insatsernas bidrag till förbättringar inom olika områden.



Tecken finns på att ett relevant utvecklingsarbete bedrivs

Utvecklingsinsatser med syfte att stärka utbildningens kvalitet för elever som är nyanlända eller har ett annat modersmål än svenska, pågick i tre av fyra huvudmannorganisationer vid tidpunkten för utvärderingens datainsamling. Det är ett tecken på att förutsättningar att driva utvecklingsarbetet vidare finns hos åtminstone dessa huvudmän. Vidare konstaterar utvärderingen att de pågående utvecklingsinsatser som rektorer beskriver i sina enkätsvar i stor utsträckning ligger i linje med verksamhetslogiken för nyanländauppdraget. Det finns en tydlig tonvikt på språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt när rektorerna beskriver det arbetet som pågår på deras skolenheter. Vanligt förekommande är också insatser som handlar om att ge elever bättre tillgång till studiehandledning på modersmålet, samt om att utveckla formerna för studiehandledningen i samverkan med ämneslärare och lärare i svenska som andraspråk. Ett flertal rektorer nämner även insatser för att stärka arbetet med att kartlägga nyanlända elevers ämnes- och språkkunskaper, i vissa fall är det kopplat till Skolverkets material Bygga svenska.

Positiva förändringar identifieras i fallstudier i fyra kommuner

Utvärderingen innefattade fallstudier i fyra kommuner. I alla fyra fallstudiekommunerna identifierar utvärderingen positiva förändringar som de riktade insatserna har bidragit till. Nedan följer några exempel.

Det finns indikationer på framsteg när det gäller språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisningen i alla fyra kommuner. I till exempel kommun 3 framträder en bild av att det språk- och kunskapsutvecklande arbetssättet har fått brett fäste i undervisningen i grundskolan. I kommun 4 å andra sidan ter sig framstegen när det gäller språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt mer blygsamma.

De riktade insatserna har även bidragit till att två av kommunerna har förändrat sitt arbetssätt och sin organisation av studiehandledningen på modersmål till det bättre. I det ena fallet tillhör studiehandledarna nu arbetslag under skolenhetens rektor istället för att organiseras centralt, vilket upplevs ha förbättrat samverkan mellan studiehandledare och ämneslärare. I det andra fallet har studiehandledningen strukturerats genom en närmare styrning och handledning av studiehandledarna på modersmål.

Ett annat exempel på en positiv förändring som de riktade insatserna har bidragit till är att målgruppen nyanlända och barn och elever med ett annat modersmål än svenska har synliggjorts i det systematiska kvalitetsarbetet i en av kommunerna (kommun 2). Detta har kommunen åstadkommit bland annat genom ett gemensamt analysstöd för rektorer där analys av skillnader i kunskapsresultat mellan olika grupper ingår, bland dem elever med ett annat modersmål än svenska. Kommunens systematiska kvalitetsarbete har också stärkts på ett mer generellt plan.

Bland de insatser kommunerna har genomfört finns även insatser som utvärderingen inte kan identifiera att de har lett till några förändringar. Detta gäller alla fyra kommunerna.

I två av kommunerna har de riktade insatserna bidragit till förbättrade förutsättningar att erbjuda målgruppen en utbildning av hög och likvärdig kvalitet

I två av fyra kommuner bedömer utvärderingen att de riktade insatserna har bidragit till förbättrade förutsättningar för huvudmannen och dess skolenheter att erbjuda målgruppen en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. I de två andra kommunerna kan utvärderingen inte påvisa förbättrade förutsättningar.

Utvärderingens kriterier för att dra slutsatsen att de riktade insatserna har bidragit till förbättrade förutsättningar är att (1) insatserna ska ha bidragit till positiva förändringar (2) det ska finnas förutsättningar för att förändringarna ska bli bestående och (3) det ska finnas förutsättningar för ett fortsatt utvecklingsarbete mot målet att erbjuda målgruppen en utbildning av hög och likvärdig kvalitet.

Utvärderingen konstaterar att insatserna har bidragit till positiva förändringar i alla fyra kommuner. Däremot är det bara i två kommuner där alla tre kriterier uppfylls.

Resultaten från fallstudierna pekar på vikten av att integrera utvecklingsarbetet i ett systematiskt kvalitetsarbete

Gemensamt för de två kommuner där utvärderingen bedömer att huvudmannen har fått förbättrade förutsättningar är att insatserna har följts upp på huvudmannans och skolenhetsnivå samt att det har funnits ett arbete för att säkra att nyttan av de riktade insatserna ska bli varaktig.

Arbetet för att säkra att nyttan ska bli varaktig har till exempel innefattat att:

- Mål och aktiviteter för utvecklingsarbetet har formulerats i verksamhetsplanen och har följts upp genom befintliga strukturer för uppföljning och utvärdering i förvaltningen.
- Det har funnits en tidig plan för att utvecklingsarbetet (eller delar av utvecklingsarbetet) ska drivas vidare efter samverkan.
- Det har funnits en struktur för utvecklingsarbetet genom kollegialt lärande och lärgrupper på skolenheterna.
- Det har funnits en struktur för att ta hand om lärdomar i det fortsatta utvecklingsarbetet.
- Resurser har tillsatts för att driva arbetet vidare.

I dessa två fall finns indikationer på ett fungerande systematiskt kvalitetsarbete där målgruppen är synlig i analysarbetet på huvudmannansnivå och skolenhetsnivå, och det finns inget som tyder på motsatsen.

Gemensamt för de två fallen där utvärderingen inte har kunnat påvisa att huvudmannen har fått förbättrade förutsättningar är att insatserna inte har följts upp på ett systematiskt vis eller att utvärderarna inte har sett tecken på att de har följts upp på ett systematiskt vis. Utvärderarna har inte heller kunnat se att det har funnits ett arbete för att säkra att nyttan av insatserna ska bli varaktig. I det ena fallet har det varit oklart hur nyanlända och barn och elever med ett annat modersmål än svenska synliggörs i huvudmannens analysarbete. I det andra fallet saknas ett särskilt fokus på målgruppen i huvudmannens analysarbete.

Sammanfattningsvis: I de två fall där huvudmannen bedöms ha skapat förbättrade förutsättningar att erbjuda målgruppen en utbildning av hög och likvärdig kvalitet ser utvärderarna att utvecklingsarbetet stämmer överens med ett välfungerande systematiskt kvalitetsarbete. I de båda andra fallen hade huvudmännen sannolikt behövt mer stöd att integrera utvecklingsarbetet i ett systematiskt kvalitetsarbete.

8.2.2 Indikatoruppföljning

Sedan 2018 följer Skolverket upp genomförandet av det riktade insatserna inom Nyanländas lärande med hjälp av indikatorer.⁵⁶ Indikatorerna syftar till att ge en övergripande bild av hur de huvudmän som tagit del av insatserna har uppfattat värdet av dem.

Uppföljningen omfattar de huvudmän som vid tiden för uppföljningen avslutat samverkan med Skolverket och genomförs genom en enkät till deltagare i de lokala teamen som löpande varit aktiva i arbetet. 2021 års uppföljning omfattade 16 huvudmän. Samtliga hade avslutat sitt deltagande någon gång mellan november 2020 och oktober 2021. Svarsfrekvensen var 64 procent, men samtliga 16 huvudmän finns representerade bland de respondenter som besvarat enkäten.

Indikatorernas värde anges i procent och Skolverket bedömer indikatorernas utfall utifrån en skala där ett tillfredsställande resultat ligger inom intervallet 61–80. Resultat över 80 bedöms som ett gott resultat. Ett utfall under 60 bedöms som icke tillfredsställande. Andelen som upplever att stödet inom de riktade insatserna inom Nyanländas lärande bidragit till ökad kunskap uppgår till en god nivå (indikatorvärde 85), medan andelen som upplever att insatsen ökat verksamhetens förmåga att utvecklas uppgår till en tillfredsställande nivå (indikatorvärde 74).

8.2.3 Statistikuppföljning av kommunala huvudmän som avslutat samverkan inom de riktade insatserna

Huvudmän som deltagit i de riktade insatserna och som avslutat samverkan med Skolverket omfattas av en statistikuppföljning. Uppföljningen, som omfattar grundskoleenheter vars kommunala huvudmän deltagit i de riktade insatserna och som ingick i urval 1–5⁵⁷, redovisades våren 2022.⁵⁸ Dessa benämns fortsättningsvis som kommuner som deltagit i de riktade insatserna.

Syftet med Skolverkets uppföljning är att ge en bild av hur resultaten för eleverna på grundskoleenheterna i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna har utvecklats under och efter deltagandet. Uppföljningen belyser även vilka förändringar som har skett i elevsammansättningen på dessa skolenheter. De resultatmått som används i uppföljningen är olika former av betyg. Dessa används trots att det finns vissa problem med till exempel likvärdigheten. Skolverket kan inte uttala sig om det är så att resultatmåttan mäter en förändring i kunskaper. Vad Skolverket kan uttala sig om är huruvida det sker en ökning eller minskning i resultatmåttan under uppföljningsperioden. När elevernas resultat presenteras beskrivs därför förändringen som en ökning eller minskning i resultatmättet och inte som att kunskaperna har förbättrats eller försämrats.

⁵⁶ Uppföljning av indikatorer för riktade insatser 2021. Dnr 2022:150.

⁵⁷ Det första urvalet av huvudmän för deltagande i de riktade insatserna genomfördes i mars 2016, det andra och tredje urvalet genomfördes i juni och i december 2016. Det fjärde och femte urvalet genomfördes i maj och i november 2017. Under de första åren ingick inte gymnasieskolan i regeringsuppdraget och därför har resultaten för den skolformen inte följts upp denna gång. Från och med 2022 kommer resultatuppföljningen även omfatta gymnasieskolan

⁵⁸ Statistikuppföljning av kommunala huvudmän som deltagit i riktade insatser för nyanländas lärande. Kommunala huvudmän som ingick i urval 1–5. Dnr 2021:2439.

I uppföljningen följs skolenheternas elevgrupper över tid, men det är inte samma elever som följs utan skolenhetens elevgrupper respektive år. Uppföljningen visar hur resultaten har förändrats under uppföljningsperioden, men det går inte att säga att det är just de riktade insatserna som lett till förändringar i resultaten.

Statistikuppföljningen omfattar perioden från läsåret 2015/16 till och med 2020/21. Uppgifter för läsåret 2015/16 används som jämförelse för att visa hur elevsammansättningen och resultaten såg ut på de aktuella grundskolenheterna innan deltagandet. En jämförelse görs dessutom mellan grundskoleenheter vars kommuner deltagit i de riktade insatserna och den genomsnittliga utvecklingen för samtliga kommunala grundskoleenheter i riket.

Beskrivning av de kommuner som ingår i statistikuppföljningen

Statistikuppföljningen omfattar 66 kommuner och hos dessa kommuner fanns det över de sex läsåren i medeltal 494 grundskoleenheter och i medeltal 78 259 elever. Antalet elever i kommunerna skiljer sig dock mycket åt. Kommunerna med lägst antal elever har omkring 200 elever och kommunen med högst antal har omkring 5 600 elever.

På skolenheterna i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna är andelen pojkar något högre än andelen flickor, i likhet med riket. I medeltal har omkring 23 procent av eleverna utländsk eller okänd bakgrund. Motsvarande andel i riket är omkring 25 procent. Andel nyinvandrade elever ökar under uppföljningsperiodens första fyra läsår och läsåret 2018/19 är andelen nyinvandrade drygt 11 procent. Därefter minskar andelen och läsåret 2020/21 är andelen drygt 7 procent. Motsvarande andelar i riket är drygt 7 respektive drygt 5 procent. Andelen elever som läser svenska som andra språk är i medeltal omkring 14 procent i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna jämfört med omkring 12 procent i riket.

Uppgång av andel elever med godkända terminsbetyg i samtliga ämnen för vissa elevgrupper i årskurs 6

Andelen elever i årskurs 6 med godkända terminsbetyg i samtliga ämnen minskar under uppföljningsperioden som helhet, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket. Mellan läsåren 2019/20 och 2020/21 syns dock en marginell uppgång i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna.

För elever med utländsk bakgrund⁵⁹ syns en uppgång under uppföljningsperioden, som inte återspeglas i riket. Eleverna med utländsk bakgrund kan delas in efter en mer detaljerad kategorisering och då framgår det att det är nyinvandrade elever⁶⁰ som står för ökningen i andelen elever med godkända terminsbetyg i samtliga ämnen. För elever med utländsk bakgrund är det bland elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning som andelen ökar under uppföljningsperioden, en ökning som inte återspeglas i riket.

⁵⁹ I kategorin utländsk bakgrund ingår även elever med okänd bakgrund.

⁶⁰ Här ingår elever med okänd bakgrund.

Behörigheten till gymnasieskolans yrkesprogram ökar under uppföljningsperioden som helhet

Andelen elever i årskurs 9 som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram ökar under uppföljningsperioden som helhet, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket.

Ökningen av andelen behöriga under uppföljningsperioden är tydligast för pojkar och för elever med utländsk bakgrund, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket. Jämfört med läsåret 2015/16 har andelen behöriga bland eleverna med utländsk bakgrund ökat mer i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna än i riket.

Om gruppen elever med utländsk bakgrund delas in efter en mer detaljerad kategorisering framgår att det är elever som är nyinvandrade som står för ökningen i andel behöriga, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket.

Det genomsnittliga meritvärdet ökar under uppföljningsperioden som helhet

Det genomsnittliga meritvärdet för elever i årskurs 9 har varierat under uppföljningsperioden, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket. Variationen är tydligast för de kommuner som deltagit i de riktade insatserna. Om den första mätpunkten jämförs med den sista har det genomsnittliga meritvärdet ökat, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket. Dock har det genomsnittliga meritvärdet ökat något mer i riket. För pojkar, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket, ökar det genomsnittliga meritvärdet under uppföljningsperioden men ökningen i genomsnittligt meritvärde är större i riket.

För elever med utländsk bakgrund syns en ökning under uppföljningsperioden, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket. Jämfört med läsåret 2015/16 har det genomsnittliga meritvärdet bland eleverna med utländsk bakgrund ökat mer i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna än i riket. Om gruppen elever med utländsk bakgrund delas in efter en mer detaljerad kategorisering framgår det att det är elever som är nyinvandrade som står för ökningen, både i de kommuner som deltagit i de riktade insatserna och i riket.

8.2.4 Sammanställning av huvudmännens slutredovisningar

Skolverket har sammanställt de slutredovisningar som huvudmän lämnat in till Skolverket under 2021. Sammanställningen⁶¹ omfattar 15 huvudmän och är den fjärde i ordningen som Skolverket tar fram. Sammanställningen baseras på slutredovisningar från huvudmän i urvalsomgångar 3, 4, 5 och 6 som avslutat sin samverkan med Skolverket.⁶² Gemensamt för huvudmännen som ingår i denna sammanställning är att samverkansperioden blivit förlängd. Sammanställningar

⁶¹ Sammanställning av huvudmännens slutredovisningar. Dnr 2022:101.

⁶² Urvalsbeslut i december 2016 (dnr 2016:1747), maj 2017 (dnr 2017:511), november 2017 (dnr 2017:1288) och maj 2018 (dnr 2018:682).

har tidigare gjorts av huvudmännens slutredovisningar inom urval 1 och 2, inom urval 3 och 4 samt inom urval 5 och 6.⁶³ Syftet med sammanställningen är att ge ett underlag för Skolverkets interna systematiska kvalitetsarbete för att vidareutveckla arbetsformerna för de riktade insatserna. Sammanställningen syftar däremot inte till att ge svar på de riktade insatsernas resultat eller eventuella effekter dessa bidragit till, utan beskriver på ett övergripande sätt huvudmännens dokumenterade erfarenheter av insatserna. Vid en intern workshop har erfarenheter och en mer fördjupad bild av samverkan med huvudmännen lämnats av Skolverkets processtödjare.

Sammanställningen har genomförts enligt metoden för en deskriptiv kvalitativ innehållsanalys och tillvägagångssättet består av fem steg: datainsamling, upprättande av kodnings-schema, sortering och kategorisering av data, workshop med processtödjare och sammanställning av underlag. Efter de tre första stegen (datainsamling, kodning, kategorisering av data) tolkas dataunderlaget genom en konventionell (induktiv) ansats. Datainsamling och kodning genomförs i ett kvalitativt analysprogram.

Sammanställningens reflektioner utifrån fokusområden

Målen och förväntade effekter

En övergripande iakttagelse vad gäller slutredovisningarnas beskrivningar av mål och förväntade effekter är att dessa inte alltid åtskiljs på ett tydligt sätt. Det förekommer också att till exempel ökad likvärdighet och högre måluppfyllelse beskrivs både som mål och som förväntad effekt. Tänkbara förklaringar till detta kan vara att målformuleringarna i flera fall är vaga, att Skolverkets stöd i form av förklaringar och skrivanvisningar inför redovisningen inte varit tillräckligt samt att Skolverkets mallar inte varit så tydliga. Detta framkom också under workshoppen med processtödjarna. Beskrivningarna av i vilken utsträckning man når förväntade effekter och högre måluppfyllelse är inte särskilt framträdande i slutredovisningarna. De förväntningar om högre måluppfyllelse som finns är ofta otydliga eller indirekta och kortfattade. Detta kan kopplas till tendensen att målformuleringarna generellt är vaga. Jämfört med föregående sammanställning är också fokus på högre måluppfyllelse som förväntad effekt mindre tydligt. Det är svårt att uttala sig om orsakerna till detta.

Jämfört med föregående sammanställning finns ett förhållandevis stort fokus på studiehandledare och modersmåls lärare och hur dessa kan delta i det systematiska kvalitetsarbetet och bli en tydligare del av organisationen. Jämfört med föregående sammanställning finns också ett ökat fokus på frågor om till exempel interkulturell kompetens. Under workshoppen framkom också att det finns ett ökat fokus på interkulturalitet och interkulturell kompetens i senare urvalsomgångar.

Synliga förändringar

Jämfört med föregående sammanställning finns förutom fokus på språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt även ett fokus på bland annat interkulturalitet.

⁶³ Sammanställningar av huvudmännens slutredovisningar. Dnr 2018:1682, 2020:205 respektive 2021:302.

Under workshopen diskuterades att detta kan ha samband med ett förändrat utbud av insatser och förbättrad förmåga att fokusera på interkulturalitet.

Det är ett flertal huvudmän som ser positiva förändringar i undervisningspraktiken. Förskollärare och lärare har fler verktyg, använder fler metoder och många beskriver att de har förbättrat sin förmåga att se behoven av en differentierad undervisning. Med andra ord uppger de att de har blivit bättre på att möta elevernas behov i undervisningen. Det finns också utsagor om ökad kompetens hos studiehandledare och modersmåls lärare. En reflektion är att huvudmännen redovisar förändringar i undervisningspraktiken, vilket är i linje med den utveckling som redovisades i föregående sammanställning.

Avvikelser

Huvudmännens slutredovisningar visar på att de avvikelser som rapporteras till stor del beror på pandemin. Slutredovisningarna har till större delen lämnats in i februari och augusti 2021. Jämfört med den föregående sammanställningen hösten 2020 är intrycket att pandemins negativa påverkan på insatsernas genomförande påtagligt har ökat. Huvudmännen har i regel kunnat genomföra insatserna men gång efter annan behövt anpassa genomförandet av aktiviteterna till digital form eller genomfört insatserna på ett delvis annorlunda sätt.

Pandemin har påverkat implementeringar och genomförandet av olika aktiviteter. Bland annat har moment med auskultationer, observationer och studiebesök inte alltid kunnat genomföras. I några fall har insatser behövt ställas in, fått planeras om eller inte slutförts under samverkansperioden, exempelvis på grund av hög sjukfrånvaro. En möjlig förklaring till att insatser och aktiviteter inte genomförts enligt den ursprungliga planeringen är att de inte uppnått den effekt som avsetts.

Att notera är att det är ganska vanligt förekommande att man inte beskriver en avvikelse utan snarare insatsens genomförande, till exempel att tidsplanen följts eller att det gått som planerat vid genomförandet.

Det fortsatta utvecklingsarbetet

Huvudmännen redovisar att det fortsatta utvecklingsarbetet till stor del handlar om att fortsätta påbörjade utvecklingsinsatser och implementeringar av metoder och arbetssätt med mera. Även tidigare sammanställningar har pekat på att mycket handlar om att ”hålla i och hålla ut” men att behovet av och insikten om detta kan ha accentuerats.

Något som framkommer i slutredovisningarna är att den digitala utvecklingen i vissa avseenden påskyndats vilket är en ny aspekt jämfört med den föregående sammanställningen. Den digitala utvecklingen beskrivs inte bara generellt utan också som att utvecklingsåtgärder specifikt riktas till undervisningen av nyanlända elever och elever med annat modersmål, exempelvis fjärrundervisning i modersmål eller utveckling av digitala verktyg inom studiehandledningen.

En annan reflektion är att det fortsatta utvecklingsarbetet i högre grad kretsar kring utveckling av det systematiska kvalitetsarbetet jämfört med den föregående

sammanställningen. I arbetet med att stärka huvudmännens förbättrings- och utvecklingskapacitet handlar det i flera fall om att på allvar inkludera studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning i kvalitetsarbetet och att det behöver utgöra en naturlig del av utvecklingsorganisationen.

I arbetet med sammanställningen har iakttagelser gjorts av att det fortsatta utvecklingsarbetet beskrivs på ett mindre konkret sätt än i föregående sammanställning. Även processtödjare uttrycker i den workshop som genomförts att det fortsatta utvecklingsarbetet är vagt formulerat i slutredovisningarna. Eventuellt kan det härledas till att det redan från start varit vaga målformuleringar och/eller beskrivningar av förväntade effekter.

9. Diskussion och slutsatser

I detta kapitel redovisas ett antal sammanfattande diskussioner och slutsatser utifrån förra årets regeringsredovisning och utifrån kapitel 6–8 i denna regeringsredovisning.

9.1 Återkoppling till föregående regeringsredovisning

I förra årets regeringsredovisning⁶⁴ beskrevs i kapitlet Framåtblick dels flera planerade insatser dels områden där Skolverkets interna arbete med genomförandet av regeringsuppdraget skulle utvecklas vidare. Insatserna redovisas i kapitel 7. Nedan beskrivs de interna utvecklingsinsatser som genomförts under 2021.

- Under 2021 har arbetet med att implementera verksamhetslogiken såväl internt på myndigheten som med de huvudmän som ingår i de riktade insatserna för nyanländas lärande utvecklats. Ett resultat av den interna implementeringen är att årets regeringsredovisning följer verksamhetslogikens struktur och att verksamhetslogiken används som underlag vid interna möten och workshops.
- Under samverkansperioden och i huvudmännens redovisningar framkommer ibland att huvudmännen ser svårigheter med det långsiktiga utvecklingsarbetet med egna resurser efter tre års samverkan inom de riktade insatserna. Skolverket har därför under 2021 arbetat ännu mer aktivt för att utveckla samarbetet mellan riktade insatser och samordnare för nyanländas lärande. En huvudman som går in och ur en riktad insats har stor nytta av att ingå i ett regionalt nätverk för samordnare för fortsatt stöd i sitt systematiska kvalitetsarbete. Skolverkets förhoppning är att huvudmännen på detta vis får

⁶⁴ Regeringsredovisning av uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska. Dnr: 2021:757.

stöd i denna utmaning. Under 2021 har Skolverket också erbjudit ett utökat ekonomiskt stöd till de huvudmän som avslutat sin samverkan inom riktade insatser och som inkommit med en slutredovisning 28 februari respektive 31 augusti 2021. Tolv huvudmän erbjöds högst 300 000 kr var för att finansiera ett fortsatt utvecklingsarbete. Detta för att insatser som genomförts och resurser som byggts upp under samverkansperioden med Skolverket ska kunna förankras och befästas i huvudmannens ordinarie utvecklings- och förbättringsarbete. Samtliga huvudmän tackade ja till erbjudandet. Beslut om utökat ekonomiskt stöd till dessa huvudmän fattades i april och september 2021. Då stödet gäller ett år från beslutsdatum har inga huvudmän ännu lämnat in någon redovisning av det ekonomiska stödet.

- Under 2021 har Skolverket fokuserat på frågor som rör rasism och intolerans på olika sätt. Bland annat har samarbete med Forum för levande historia kring materialet DEMBRA etablerats och använts på ett antal skolor. Detta arbete kommer att utvecklas ytterligare under 2022 genom att Skolverket fått i uppdrag i regleringsbrevet⁶⁵ för 2022 att genomföra ”Demokratistärkande insatser för att motverka antisemitism och andra former av rasism”. Enligt uppdraget ska Statens skolverk under 2022 och 2023 tillsammans med Forum för levande historia utveckla ett verktyg för systematiskt arbete med demokratistärkande insatser i skolväsendet, folkbildningen och inom andra delar av vuxenutbildningen. Myndigheterna ska erbjuda målgrupperna processtöd i arbetet med verktyget.

9.2 Generella och riktade insatser - en helhet

I kapitel 7 och 8 har resultat och effekter av insatser beskrivits. I relation till de redovisade underlagen och i förhållande till målet att bidra till förbättrade förutsättningar för hög måluppfyllelse och goda kunskapsresultat i de olika skolformerna konstaterar Skolverket att:

- Genom att erbjuda både generella och riktade insatser bidrar Skolverket till att skapa förbättrade förutsättningar för högre måluppfyllelse och goda kunskapsresultat. När det gäller Skolverkets riktade insatser så genomförs ett arbete med respektive huvudman för att tydliggöra hur insatserna ska bidra till att nå uppdragets mål. För att undersöka i vilken utsträckning Skolverkets generella insatser riktar sig mot effektstegen i verksamhetslogiken har Skolverket gått igenom de generella insatser som redovisas i kapitel 7 och konstaterar att det finns insatser som riktar sig mot samtliga effektsteg. Däremot går det inte att påvisa att alla som genomför insatserna under samverkansperioden når de högre effektstegen i verksamhetslogiken. Skolverket bedömer dock att de olika underlagen⁶⁶ sammantaget synliggör att de genomförda insatserna bidragit till att målgrupperna tagit steg mot

⁶⁵ <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=22297>

⁶⁶ Med underlag menas det som presenterat i kap 7 och 8 men även tidigare uppföljningar och utvärderingar av olika insatser.

förbättrade förutsättningar för högre måluppfyllelse och goda kunskapsresultat.

- Skolverket erbjuder ett utbud av insatser till samtliga skolformer genom både generella och riktade insatser. Under 2021 har Skolverket undersökt hur fördelningen av generella insatser ser ut mellan olika skolformer i relation till de behov som bland annat framkommer i kapitel 6. Skolverket bedömer att utbudet har en bredd och ger ett bra stöd till målgrupperna men konstaterar samtidigt att vissa behov fortfarande framträder som till exempel att säkerställa att nyanlända elevers utbildning inkluderas i det systematiska kvalitetsarbetet.
- Skolverket gör idag samma bedömning som förra året; för att myndigheten ska kunna nå ut med ett stöd som har bredd och djup till de huvudmän som har behov av det även i fortsättningen, behöver stöd erbjudas generellt till alla likväl som riktat till utvalda huvudmän med svåra förutsättningar.
- Barns och elevers progression är i fokus i flera av Skolverkets generella och riktade insatser till exempel när det gäller frågor som rör övergångar inom eller mellan verksamheter och skolformer eller kartläggning och bedömning.
- Skolverket har under 2021 redovisat Skolverkets inriktning för arbetet med jämställdhetsintegrering 2022–25 till regeringen.⁶⁷ I linje med denna inriktning har Skolverket under 2021 reviderat sina mallar när det gäller nulägesanalys och slutredovisningar inom Skolverkets riktade stöd.⁶⁸ Med ett ökat fokus på frågor om jämställdhet i nulägesanalysen ökar möjligheten för deltagande huvudmän att fokusera på och följa insatser med fokus på jämställdhet. I och med att frågor om jämställdhet finns med i slutredovisningen ökar också huvudmännens och Skolverkets möjligheter att följa upp insatserna ur ett jämställdhetsperspektiv.

9.3 Systematiskt kvalitetsarbete och långsiktighet

9.3.1 Vikten av ett välfungerande systematiskt kvalitetsarbete

I kapitel 8 finns exempel på att insatser både inom generellt och riktat stöd bidragit till att det systematiska kvalitetsarbetet utvecklats. Både i meningen att hela det systematiska arbetet utvecklats och att målgruppen barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska blivit synliga i kvalitetsarbetet. Skolverket konstaterar samtidigt att huvudmännen har utmaningar. I kapitel 10 Framåtblick redogör Skolverket för hur myndigheten planerar att utveckla sitt arbete ytterligare med syfte att ge huvudmännen stöd i det systematiska kvalitetsarbetet.

⁶⁷ Regeringsredovisning av Skolverkets inriktning för arbetet med jämställdhetsintegrering 2022–25. Dnr: 2021:1531

⁶⁸ Det gäller förutom detta regeringsuppdrag även Samverkan för bästa skola och Riktade insatser för skolans digitalisering.

I diskussioner som förts internt på Skolverket med medarbetare som arbetar med generella insatser och processtödjare som möter huvudmän inom de riktade insatserna beskrivs utmaningar i form av att:

- Huvudmännens systematiska kvalitetsarbete ser väldigt olika ut. Vissa huvudmän har ett välutvecklat systematiskt kvalitetsarbete på alla nivåer och har goda förutsättningar medan andra huvudmän saknar tillräckliga förutsättningar för ett mer långsiktigt och systematiskt kvalitetsarbete. Ett exempel är att för att genomföra noggranna analyser av resultat krävs tid och kompetens i en omfattning som ibland inte finns.
- Det har funnits och finns kvar en osäkerhet hos vissa huvudmän om huruvida målgruppen nyanländas resultat ska synliggöras. Det kan bero på en oro för att peka ut elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska och särskilja dem från andra elever. En del huvudmän beskriver också svårigheten med att tydliggöra progressionen innan ett uppnått betyg. Vi ser i flera insatser, till exempel inom insatsen Stöd för utveckling av introduktionsprogrammen, att det upplevs som särskilt utmanande att följa och tydliggöra elevernas progression innan godkända betyg.

9.3.2 Långsiktighet och genomförda insatsers bidrag till bestående förändringar

Skolverkets generella och riktade insatser syftar till att bidra till utveckling över tid. Den utvärdering som presenterades i kapitel 8 genomfördes med huvudmän ett till två år efter det att huvudmännen avslutade de riktade insatserna. Med utgångspunkt i utvärderingen och kapitel 1-8 i denna regeringsredovisning har diskussioner förts internt på Skolverket. I samtalen med medarbetare som arbetar med generella insatser och processtödjare som möter huvudmän inom de riktade insatserna konstaterar Skolverket att det är många faktorer både under själva genomförandet av insatserna som efter själva genomförandet som påverkar beständigheten i de förändringar som insatserna bidragit till. Skolverket ser att:

- Det processtöd som Skolverket ger, framför allt i de riktade insatserna men även i vissa generella insatser, är viktigt för en långsiktig och uthållig förbättring i arbetet hos deltagarna. Att tidigt i samverkan med huvudmännen fokusera på verksamhetslogikens mål och effekter och initiera dialog om det som ska ske efter avslutad insats eller samverkan är exempel på sådant stöd. Planering, förankring och implementering samt det gemensamma meningsskapandet är viktigt. Vissa frågor tas bara om hand på en nivå i styrkedjan eller i en del av organisationen vilket medför att personal inom andra nivåer eller delar inte förstår vad som görs och vad insatserna syftar till. I detta arbete kan processtödjare bidra till och påverka så att en helhetsbild skapas av hur insatserna hänger samman och bidrar till utveckling. Styrkedjan behöver bli en stödkedja i det långsiktiga arbetet.
- De lokala team som bildas inom de riktade insatserna och/eller den samordnare som huvudmännen har genom Skolverkets generella insats

Samordnare för nyanlända elevers lärande, ger förutsättningar för att hålla ihop arbetet under samverkansperioden. De lokala teamen och/eller samordnaren kan även utgöra en central funktion för planering och genomförande av fortsatt utvecklingsarbete efter samverkansperioden.

- Erfarenheter från Skolverkets riktade insatser pekar på att när de generella insatser Skolverket erbjuder används i dessa sammanhang kan det ge huvudmännen stärkta förutsättningar för att utveckla en organisation för långsiktig utveckling. Det kan ske genom att skapa strukturer för kollegialt lärande i organisationen eller genom att genomföra insatser för en bredare målgrupp, till exempel en hel skolform eller förskola eller skola.
- I de diskussioner som förts internt på Skolverket både med medarbetare som arbetar med generella insatser och processtödjare inom de riktade insatserna lyfts det fram att byten av centrala funktioner såsom rektorer, förvaltningschefer, eller samordnare kan vara ett problem. Denna typ av förändringar kan påverka det långsiktiga arbetet negativt då det kan medföra behov av omtag i arbetet eller att mandat förändras i organisationen. För att undvika alltför personbundna insatser ser Skolverket vikten av att stödja i framtagande av till exempel rutiner.

10. Framåtblick

Framåtblick beskriver vad Skolverket mot bakgrund av de slutsatser som dragits och diskussioner som förts i avsnitt 9 avser att fokusera på i det fortsatta arbetet under 2022.

10.1 Se över stöd för systematiskt kvalitetsarbete

I de underlag som presenterats i kapitel 8 framgår att Skolverkets generella och riktade insatser bidrar till att det systematiska kvalitetsarbetet utvecklas. Samtidigt är det tydligt att det finns fortsatta utvecklingsbehov.

I Skolverkets Utvärdering av riktade insatser för nyanländas lärande – insatsers bidrag till bestående förändringar⁶⁹ konstaterar Skolverket att:

- För att de riktade insatserna för nyanländas lärande ska bidra långsiktigt till uppdragets övergripande mål behöver Skolverket ytterligare arbeta för att utvecklingsarbetet inom de riktade insatserna integreras i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete.

⁶⁹ Utvärdering av riktade insatser för nyanländas lärande – insatsers bidrag till bestående förändringar. Dnr 2020:1683.

- I de fall det framkommer att huvudmannens systematiska kvalitetsarbete behöver utvecklas så att de förändringar som Skolverkets insatser bidrar till blir bestående, bör stöd för att stärka det systematiska kvalitetsarbetet ges.

Skolverket kommer under 2022 fortsätta arbetet med att se över och utveckla stödet till huvudmännen inom de riktade insatserna för att utvecklingsarbetet lättare ska kunna integreras i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Det kan till exempel handla om att se över mallar och rutiner eller att utveckla processtödet ytterligare. Det handlar också om att fortsätta se över samarbetet mellan riktade insatser och den generella insatsen Samordnare för nyanländas lärande som redan idag ger aktivt stöd i det systematiska kvalitetsarbetet via regionala nätverk.

Under 2022 kommer Skolverket att planera myndighetens regionalisering och arbete med kvalitetsdialoger, i enlighet med regeringsuppdraget om insatser för ökad kvalitet och likvärdighet.⁷⁰ Syftet med kvalitetsdialogen är bland annat att underlätta huvudmännens arbete med planering, analys, uppföljning och utveckling av verksamheten samt att identifiera utvecklingsområden. Genom att bygga varaktiga och stabila strukturer för utveckling ska huvudmännens systematiska kvalitetsarbete stärkas och därmed skapas bättre förutsättningar för en undervisning av hög kvalitet som i förlängningen kan leda till höjda kunskapsresultat. I regeringsuppdraget ingår också att Skolverket ska etablera regionala kontor. De regionala kontoren kommer att genomföra kvalitetsdialoger med huvudmän inom sina respektive geografiska områden. I arbetet är det värdefullt med kunskap om regionens huvudmän, förskolor och skolor. Skolverket kan också genom de regionala kontoren skapa forum och erbjuda erfarenhetsutbyte mellan huvudmän och mellan huvudmän och andra aktörer.

10.2 Uppföljning och användning av insatser

Skolverket kommer under 2022 utveckla arbetet med att följa upp genomförda insatser.

Under 2021 genomförde Skolverket en revidering av processen Bedriva nationella skolutvecklingsprogram. I revideringsarbetet, precis som i möten med medarbetare som ansvarar för generella insatser inom det nationella skolutvecklingsprogrammet Nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande, har det framkommit behov av att utveckla uppföljningen av de insatser som genomförs. Skolverket kommer under 2022, i enlighet med resultatet av den genomförda revideringen, genomföra strukturerade möten med medarbetare inom processen med syfte att samla in och analysera erfarenheter och resultat.

Skolverket konstaterar att det är en styrka i att kunna erbjuda både generella insatser och riktat stöd inom detta regeringsuppdrag. Myndigheten ser samtidigt

⁷⁰ Regeringsuppdraget om insatser för ökad kvalitet och likvärdighet (U2021/03837).

behov av att fortsätta att utveckla de interna samverkansformerna så att utbytet mellan riktade och generella insatser förstärks ytterligare. En del av arbetet är att på ett mer systematiskt sätt följa upp Skolverkets generella insatser som används inom riktade insatser. Detta för att ge ett så bra stöd som möjligt till huvudmännen både vad gäller riktade och generella insatser. Skolverket kommer därför att under 2022 att se över hur myndigheten kan utveckla samverkansformerna och systematiken mellan generella och riktade insatser. Det kommer att göras i processen Genomföra riktade insatser i samarbete med linjeverksamheten och handlar om att kunna ta tillvara erfarenheter från när Skolverket använder generella insatser i det riktade stödet för att utveckla de generella insatserna. Men också om att använda de generella insatserna i högre grad i de riktade insatserna. I vissa fall genom att de anpassas för den lokala kontexten.

11. Ekonomi

I kapitlets inledande del redovisas övergripande kostnader för uppdraget *Samverkan för bästa skola (U2019/03786/S)* och uppdraget om att *genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska (U2019/03787/S)*, härafter Nyanländas lärande, då båda uppdragen omfattas av samma finansiella villkor. Därefter redovisas kostnader per verksamhetsområde för uppdraget Nyanländas lärande.

11.1 Kostnader för uppdragen Nyanländas lärande och Samverkan för bästa skola

För uppdragen Nyanländas lärande och Samverkan för bästa skola har det under 2021 nyttjats totalt 352,5 mnkr, 1,5 mnkr mindre än 2020. Av dessa medel har 109,1 mnkr finansierats av Skolverkets förvaltningsanslag (1:1) vilket är 12,7 mnkr mindre än 2020. 243,4 mnkr har finansierats av Skolverkets sakanslag (1:5.3), en ökning med 11,2 mnkr i jämförelse med 2020 då kostnaderna uppgick till 232,3 mnkr.

Tabell 3. Utfall per uppdrag och anslag 2020–2021 (mnkr).

Regerings- uppdrag	2020			2021		
	Förvaltnings- anslag 1:1	Sakanslag 1:5.3	Totalt	Förvaltnings- anslag 1:1	Sakanslag 1:5.3	Totalt
Nyanländas lärande	55,3	137,6	192,9	48,9	154,4	203,3
Samverkan för bästa skola	66,4	94,7	161,1	60,2	89,0	149,2

	2020			2021		
Regerings- uppdrag	Förvaltnings- anslag 1:1	Sakanslag 1:5.3	Totalt	Förvaltnings- anslag 1:1	Sakanslag 1:5.3	Totalt
Summa	121,7	232,3	354,0	109,1	243,4	352,5

Källa: Agresso

Uppdraget Nyanländas lärande, vilket inkluderar både generella och riktade insatser, har ett utfall på 48,9 mnkr inom förvaltningsanslaget 2021, en minskning med 6,4 mnkr jämfört med 2020 då kostnaderna uppgick till 55,3 mnkr. Att kostnaderna minskat beror till stor del på justering av Skolverkets OH-modell vilket har medfört lägre OH-kostnader för uppdraget. Uppdragets kostnader påverkades även 2021 av pandemin. Endast ett fåtal resor har genomförts under 2021 vilket också inneburit låga kostnader för logi. Konferenser har genomförts digitalt till en lägre kostnad. Under 2020 var kostnaderna för konferenser och resor högre än 2021 relaterat till att Skolverket till viss del fick betala för inbokade resor och konferenser som inte gick att avboka.

Utfallet på sakanslaget 2021 uppgår till 154,5 mnkr, en ökning med 16,9 mnkr jämfört med 2020 då kostnaderna uppgick till 137,6 mnkr. Den största orsaken till det högre utfallet 2021 är att bidraget till huvudmännen ökat stadigt de senaste åren samt att kostnader för uppdragsutbildningar ökat.

Uppdraget Samverkan för bästa skolan har ett utfall på 60,2 mnkr inom förvaltningsanslaget 2021, en minskning med 6,2 mnkr jämfört med 2020 då kostnaderna uppgick till 66,4 mnkr. Att kostnaderna har minskat beror till stor del på den justerade OH-modellen som även för detta uppdrag har medfört lägre OH-kostnader. Kostnaderna för Samverkan för bästa skola har också påverkats av pandemin, vilket har medfört lägre kostnader än 2020. Endast ett fåtal resor har genomförts under 2021 vilket också inneburit låga kostnader för logi. Konferenser har genomförts digitalt, till en lägre kostnad. Precis som för Nyanländas lärande fick Skolverket stå för en del rese- och konferenskostnader 2020 som inte gick att avboka och under det första kvartalet 2020 genomfördes resor och konferenser som planerat.

Utfallet på sakanslaget 2021 uppgår till 89 mnkr, en minskning med 5,7 mnkr jämfört med 2020 då kostnaderna uppgick till 94,7 mnkr. Att kostnaderna minskat beror till stor del på pandemin. Ökade återkrav från huvudmän och minskad fakturering från lärosäten, bland annat på grund av att insatser genomförts digitalt är bidragande orsaker.

Enligt Skolverkets ekonomimodell delas kostnaderna upp i verksamhetsområdena riktat stöd, bidrag till riktade insatser (transfereringar), generellt stöd, analys (regler) samt kommunikation m.m. Nedan följer en beskrivning av riktade respektive generella insatser inom uppdraget Nyanländas lärande per verksamhetsområde.

11.2 Kostnader per verksamhetsområde

Verksamheten är indelad i områdena riktat stöd, bidrag till riktade insatser, generellt stöd samt analys och kommunikation. I tabellen nedan framgår kostnaderna per verksamhetsområde för innevarande och föregående år. Här ges en övergripande bild av hur kostnaderna är fördelade. Därefter beskrivs efter varje rubrik vilka typer av kostnader som finns inom respektive område samt eventuella orsaker till skillnader i utfall mellan 2020 och 2021.

Den totala kostnaden för verksamheten har ökat med 10,4 mnkr, från 192,9 mnkr 2020 till 203,3 mnkr 2021. Anledningen till att kostnaderna har ökat beror till stor del på att bidraget till huvudmännen stadigt ökat under åren samt att kostnader för uppdragsutbildningar ökat.

Tabell 4. Jämförelse av kostnader per verksamhetsområde (mnkr).

Verksamhetsområde	2020	2021
Riktat stöd	30,0	28,4
Bidrag till riktade insatser	129,9	139,9
Generellt stöd	23,7	27,9
Analys, Kommunikation m.m.	9,3	7,2
Summa	192,9	203,3

Källa: Agresso

11.2.1 Kostnader inom verksamhetsområdet Riktat stöd

Inom verksamhetsområdet Riktat stöd ligger personalkostnader såsom löner, resor, kompetensutveckling och OH. Här ligger också kostnader för konferenser som anordnas för de huvudmän som Skolverket samverkar med inom riktade insatser för nyanländas lärande. Under 2021 minskade kostnaderna inom verksamhetsområdet med 1,6 mnkr vilket i huvudsak beror på minskade OH-kostnader relaterat till ändrad beräkningsmodell.

11.2.2 Kostnader inom verksamhetsområde Bidrag till riktade insatser

Av utfallet 156,6 mnkr på sakanslaget (Tabell 3) avser 139,9 mnkr lämnade bidrag till riktade insatser för nyanländas lärande. Bidraget har ökat med 10 mnkr, från 129,9 mnkr 2020 till 139,9 mnkr (se Tabell 4). De ökade kostnaderna beror på att Skolverket i högre grad betalar huvudmännen bidrag så att de bland annat kan köpa utbildningar direkt från högskolor och universitet.

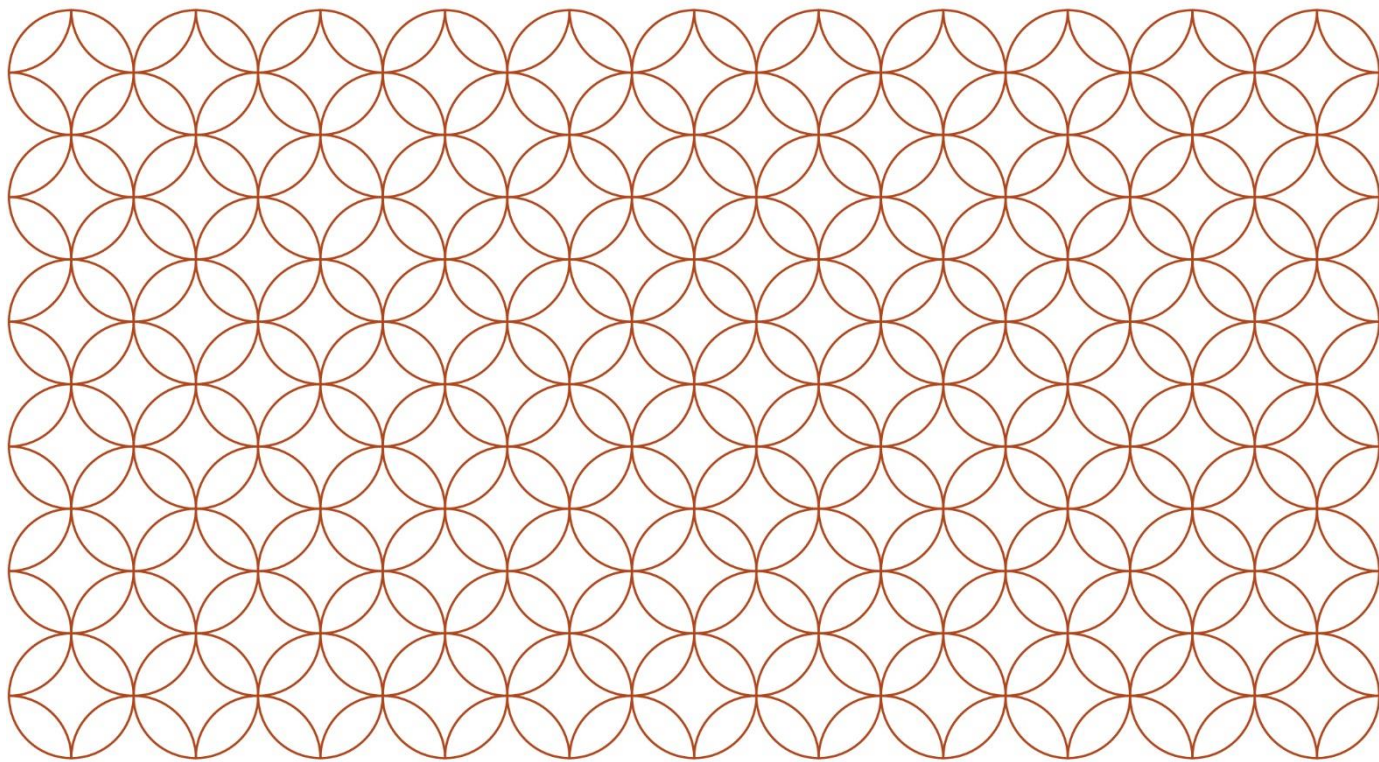
11.2.3 Kostnader inom verksamhetsområde Generellt stöd

Inom verksamhetsområdet genomförs en mängd olika insatser som tillhandahålls samlat för målgrupperna via Skolverkets webbplats. Dessa insatser erbjuds i olika former såsom modulbaserad kompetensutveckling, webbkurser på Skolverkets

utbildningsplattform, processtöd och nätverk, utbildningar genomförda av lärosäten eller andra aktörer samt andra typer av stödmaterial som till exempel webbtexter och publikationer. Under 2021 ökade kostnaderna inom verksamhetsområdet med 4,2 mnkr. Detta förklaras till stor del av att kostnader kring uppdragsutbildningarna har ökat.

11.2.4 Kostnader inom verksamhetsområdet analys, kommunikation m.m.

Inom området analys, kommunikation mm ligger kostnader för de utvärderingar som kontinuerligt görs av analysenheten och även kostnader för arbete med Skolverkets webbplats och andra kommunikationsinsatser. Kostnaderna har under 2021 minskat med 2,1 mnkr vilket till stor del beror på minskade kommunikationsinsatser i jämförelse med 2020. Kostnaderna inom verksamhetsområdet Analys har minskat med 1,3 mnkr i jämförelse med 2020 och beror till stor del på att det genomfördes digitala konferenser för samordnarna inom regionalt utvecklingscentrum.



Skolverket

www.skolverket.se